

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Mezinárodněprávní ochrana dětí a realizace norem mezinárodního práva
po vstupu do EU**

Mezinárodní únosy dětí

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce :
JUDr. Miroslava Kejdová, CSc.

Vypracovala :
Lada Vašicová

Brno 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Mezinárodněprávní ochrana dětí a realizace norem mezinárodního práva po vstupu do EU“ s podtitulem „Mezinárodní únosy dětí“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 4. 3. 2008

.....
Lada Vašicová

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Miroslavě Kejdové, CSc. za pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat své rodině a všem, kteří mě při práci na mé bakalářské práci a po celou dobu studia podporovali. Jejich morální podpory a pomoci si nesmírně vážím.

Lada Vašicová

OBSAH

Úvod	2
1. Mezinárodně právní ochrana dětí jako sociálně-psychologický problém	4
1.1 Vysvětlení pojmu	4
1.2 Manželství s cizincem	5
1.3 Motivy útěku s dětmi do zahraničí	7
1.4 Rozpad rodiny z pohledu dítěte	9
2. Nejdůležitější právní dokumenty a právní úprava	12
2.1 Úmluva o právech dítěte	12
2.2 Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí	13
2.3 Řízení o navrácení dítěte	15
2.4 Specifika v případech únosu mezi členskými státy EU	17
3. Činnost úřadů a institucí	21
3.1 Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí	21
3.2 Stanovisko veřejného ochránce práv	22
3.3 Nadace, neziskové organizace, mezinárodní nevládní organizace	24
4. Možnosti řešení v zájmu dítěte	28
4.1 Praxe českých orgánů	28
4.2 Změna stavu současné právní ochrany	29
4.3 Možnosti mediace, smírčí řízení	34
Závěr	38
Resumé	40
Anotace	41
Literatura a prameny	42
Přílohy	43

ÚVOD

Děti jsou mnohem více zranitelné a snáze zneužitelné než dospělí. Z tohoto důvodu je třeba věnovat jejich právům zvláštní pozornost.

V bakalářské práci se budu zabývat tématem mezinárodních únosů dětí. Toto téma jsem si vybrala proto, že v současné době mám sama malé dítě a myšlenka, že bych někdy řešila rozchod s partnerem takovým způsobem, který by byl pro moje dítě traumatizujícím, je pro mě zcela nepřijatelná.

Také jsem si u volby tohoto tématu vzpomněla na jedno zvláštní seznámení, ke kterému došlo asi před dvanácti lety. Byla jsem tenkrát s kamarádkou v kině na festivalu „Dny evropského filmu“. Při odchodu z kina mě oslovil tmavovlasý mladík, který při promítání seděl v řadě před námi. Lámanou češtinou mi řekl, že je cizinec a že by se chtěl trochu procvičit v našem jazyce a zorientovat se zde. Zašli jsme tedy do blízké kavárny. Mluvili jsme spolu anglicky a trochu česky. Pocházel z Kosova, byl to Albánec, muslim. Rodiče jej poslali sem do Čech ke strýci, který už tu žije delší dobu, aby u něj přečkal válku, která tenkrát zasáhla bývalou Jugoslávii. V Kosově studoval vysokou školu, tu během války zavřeli. Říkal, že hraje basketbal, rád čte a chodí do kina. Zpočátku mi připadal jako normální dvacetiletý kluk, jaké jsem byla zvyklá poznávat. Ale v naší konverzaci se čím dál více začaly projevovat názorové rozdíly. S velkým despektem mluvil o našich dívkách, o jejich chování a nezávislosti, sexuální svobodě. Divil se tomu, že zde mají ženy většinou jen dvě děti a že zde chováme psy jako domácí zvířata. Nic nepomáhaly moje argumenty, že jsme co se rovnosti žen týče dál, než v jejich zemi, že se snažíme dětem maximálně věnovat a chceme jim maximum dát, což je při větším počtu dětí těžké a některé ženy se snaží stejně jako muži budovat kariéru v zaměstnání. Pro něj byla naše kultura nepochopitelná. V té chvíli jsem si uvědomila, jak hluboká je mezi námi propast a v jak odlišných světech jsme vyrůstali. Mohou si dva lidé, kteří byli vychováni v tak odlišných kulturách porozumět? Mohou žít spolu bez nějakých větších konfliktů? Jakým způsobem budou takto smíšené dvojice vychovávat děti? Každý vztah chce hodně tolerance a porozumění a u takovýchto párů to musí platit několikanásobně. Myslím si, že ani tak se tyto dva nikdy úplně nepochopí a musí dojít k tomu, že jeden z nich se výrazněji přizpůsobí kultuře druhého, toho, v jehož zemi se rozhodnou žít. Jinak jejich vztah nemůže mít budoucnost.

Co si pod pojmem mezinárodní únos dětí máme představit? Jde o neoprávněné přemístění dítěte jedním rodičem bez souhlasu druhého rodiče do jiné země, než je jeho domovská. Tato

problematika byla dříve považována za spíše výjimečnou. V současné době se však manželství s cizincem stávají běžnější záležitostí vlivem sjednocování Evropy, možnostmi cestování, studia v zahraničí a přivýdělků jako au-pair nebo výjezdy za prací. Člověk, který odjíždí za svým životním partnerem, si jistě představuje novou etapu života v různých barvách, ale často v novém prostředí narazí na odlišnou kulturu, nepodaří se mu adaptace na nové prostředí a odlišné názory partnera. Soužití se rozpadá. Velký problém nastane, má-li tento pár děti a není schopen se rozumně dohodnout, jak dál. Jako jediné řešení v této krizi se jednomu z rodičů, bývá to ve většině případů matka, jeví odjezd do domovského státu, kde hledá chybějící zázemí příbuzných a přátel a také oporu v místní jurisdikci. Tento rodič většinou vůbec netuší, že se podle mezinárodního práva dopustil únosu vlastního dítěte.

Cílem mé práce je obecně seznámit čtenáře s problematikou mezinárodních únosů dětí, vyložit pojem „zájem dítěte“, dále orientace v současném právním systému, vytyčení nejdůležitějších mezinárodních smluv, kterými je ČR vázána a postihnout takové možnosti řešení, které se jeví nejlepší pro dítě samotné. Není v mých možnostech tento závažný sociálně-právní problém vyřešit či snad dokonce vymýtit, ale chtěla bych z dostupných zdrojů tento jev čtenáři přiblížit, zhodnotit současnou situaci a zdůraznit, jak velmi nepříznivý dopad na dítě mají neshody rodičů.

Práce je rozvržena do čtyř kapitol, každá má několik podkapitol. První kapitola bude zaměřena na vysvětlení pojmu, problematiku manželství s cizinci a na psychologický aspekt - jak na dítě působí rozpad rodiny a jaké jsou motivy rodiče k útěku s dítětem do zahraničí. Ve druhé kapitole se objeví výklad nejdůležitějších právních dokumentů a způsoby řešení únosu dítěte právní cestou. Kapitola třetí se bude zabývat tím, jakou úlohu v řešení této problematiky mají úřady a instituce, neziskové organizace. Poslední, čtvrtá kapitola, bude o možnostech mediace a o změně stavu současné právní ochrany, která nevolila vždy to nejšťastnější řešení, pokud šlo o zájem dítěte. Závěrem této práce bych chtěla apelovat na rodiče v tom směru, aby se při rozpadu vztahu vždy snažili nejprve rozumně dohodnout. Aby k situaci, že spor o dítě bude řešen jeho přemístěním do jiné země a k následnému mezinárodnímu řešení přes úřady a soudy, vůbec nemuselo docházet. Je to přece v zájmu jejich dětí.

Metody a techniky práce jsou jak teoretické – což je studium platné právní úpravy, odpovídající literatury, statistik a webových stránek na internetu, tak i praktické – což jsou osobní kontakty s odborníky, kteří se již setkali s tímto problémem v praxi.

1. Mezinárodní únosy dětí jako sociálně-psychologický problém

1.1 Vysvětlení pojmu

Tato bakalářská práce pojednává o problematice tzv. mezinárodních únosů dětí. Jde o takové případy, kdy jsou děti přemístěny jejich vlastním rodičem ze země, kde žijí a vyrůstají do jiného státu a tento rodič tak učiní bez souhlasu nebo bez vědomí rodiče druhého. K takovýmto únosům dochází především v situaci, kdy se rozpadá soužití partnerů z národnostně smíšených manželství a jeden z partnerů se rozhodne vycestovat i s dítětem zpět do své domovské země. Řada rodičů, kteří přemístí dítě z místa jeho obvyklého pobytu, aniž by měli místní jurisdikci dítě svěřené do péče, si závažným způsobem situaci zkomplikuje a riskuje, že druhý rodič vyvine aktivitu k nařízení návratu dítěte zpět.

Přímo tuto problematiku právně upravuje mezinárodní smlouva – Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí – Haagská úmluva. Podle Haagské úmluvy je takovýto svévolný odjezd s dítětem z místa trvalého bydliště (přemístění) nebo setrvávání v jiném státě (zadržení) protiprávní. Rodiči-únoscí nejenže může hrozit trestní stíhání, ale také to, že bude muset vrátit dítě do obvyklého bydliště. Počet dětí, které byly takto uneseny či odvezeny jedním z rodičů do ciziny vzrůstá. Únosy nemusí být vždy od počátku motivovány trvalým opuštěním státu obvyklého pobytu, ačkoli tento druh únosů převládá, ale mohou sloužit i jako prostředek určitého nátlaku na partnera. Je třeba podotknout, že v našich poměrech nemusí jít jen o přemístění dítěte z ciziny do ČR, ale může jít i o případ opačný, kdy je dítě uneseno z ČR do jiného státu.

V drtivé většině případů se únoscem stávají matky a nebývá výjimkou, že příčinou jejich odjezdů je i domácí násilí páchané otcem dítěte na nich nebo dokonce na dítěti. Ženy volí odjezd do své vlasti většinou po určité negativní zkušenosti s právním systémem země, ve které žily společně s rodinou. Chybí jim znalost místního právního řádu, někdy jsou handicapovány i jazykově a tak se jim zdá, že nejlepším řešením bude vymanit se z jurisdikce této země a nastalou situaci dále řešit ve svém domovském státě. Jen malé procento z těchto žen ví, že se dopouští protiprávního jednání. Nebývají zcela přesně informovány českými zastupitelskými úřady, které jim sice pomohou vycestovat, ale právními důsledky přemístění

děti se již nezabývají. Některé případy dětí, které byly takto protiprávně přemístěny českou matkou, která se provdala do zahraničí a rozhodla se vrátit po rozpadu vztahu zpět do své domovské země a vzít děti s sebou, byly sledovány našimi médii a soudní rozhodnutí o jejich návratu zpět k otci nebo drastické odebrání dětí matce v případě soudně nařízené exekuce zvedlo kritiku u veřejnosti i u některých neziskových organizací a obhájců lidských práv. V těchto případech jde především o to, jak je v soudním rozhodnutí vyložen pojem, který se vyskytuje ve všech důležitých dokumentech týkajících se práv dětí. Tímto pojmem je „nejlepší zájem dítěte“.

K únosům dětí se však neuchylují pouze ženy, ale tento způsob volí i muži, jak nám ukazuje i médii nedávno zveřejněný případ, kdy národnostně smíšená rodina (matka Češka, otec původem Kypřan) se dvěma dětmi žila v České republice. Manželé jsou v rozvodovém řízení a děti byly svěřeny v předběžném opatření do péče matky. Otec je měl vidat jednou za 14 dní. Když si je vyzvedl, odcestoval s nimi nezákonně z ČR do Spojených arabských emirátů. Vydat je odmítá a možnost, že by se děti vrátily zpět k matce je mizivá, neboť ČR nemá uzavřené se SAE příslušné smlouvy o návratu unesených dětí. I kdyby se matka rozhodla pro děti s rozsudkem českého soudu v ruce zajet, nemá jako žena šanci zde uspět.

Oblast mezinárodněprávních únosů dětí není obecně příliš známa a sledována ani v řadách odborné veřejnosti a je diskutována především na úrovni státních orgánů, do jejichž kompetence náleží, popř. neziskových organizací, zabývajících se poskytováním právní pomoci osobám, jejichž práva byla porušena.

1.2 Manželství s cizincem

V dřívějších dobách a ještě na začátku minulého století bylo manželství s cizincem ojedinělé. Bylo výsadou hlavně těch nejbohatších, královské rodiny a šlechty. Tato manželství vznikala především z politických důvodů nebo měla za cíl majetkový prospěch apod. Manželství s jedincem vyznávajícím jiné náboženství, z jiné etnické skupiny popř. rozdílné barvy pleti bylo naprosto nemožné¹. Společenský vývoj ve 20. století a po roce 1945 však nastolil velké změny. Nastala jakási novodobá migrace a prolínání odlišných kultur mezi sebou. Moderní (sociální) stát má zájem na integraci všech svých občanů bez rozdílu.

---

¹ Poslední zákony proti míšení ras v USA byly zrušeny v Indianě a Wyomingu v roce 1965, odpor proti smíšeným manželstvím křesťanů s nekřesťany řešil dekret „Ne temere“ vydaný v roce 1907

V dnešním světě se lidé stěhují za prací, odjíždějí do jiného státu za studiem, poznávají různé země a kultury prostřednictvím cestování, ale také odchází ze svého domova do ciziny, aby si zlepšili své ekonomické podmínky. Proto se i manželství s cizincem, člověkem pocházejícím z odlišného kulturního prostředí, stávají běžnější záležitostí. Národnostně smíšené manželství může být i vyjádřením kulturní tolerance nebo výrazem individuální svobody jedince, který se v dnešní době při výběru partnera řídí pouze vlastní volbou a nemusí už brát v potaz přání rodičů nebo veřejné mínění.

V České republice (jakožto zemi z tzv. „východního bloku“) však k tomuto vývoji došlo později, až po roce 1989. S otevřením hranic nastala možnost svobodně cestovat do zahraničí. Na území ČR každoročně přibývá počet cizinců s trvalým pobytem. V roce 2004 vstoupila ČR do Evropské unie a v roce 2008 vstupuje do tzv. schengenského prostoru, v kterém platí možnost volného pohybu osob. Dojde tak k určitému smazávání hranic mezi státy.

Český statistický úřad, po otevření našich hranic v roce 1989, sleduje počty manželství, které uzavírají cizinci – tedy lidé bez českého státního občanství, s českými občany. Z údajů od roku 2002 lze vyčíst, že takovéto sňatky mají vzestupnou tendenci. V roce 2002 byl počet sňatků Čechů s cizincem 4547, v roce 2003 byl počet sňatků 4647, v roce 2004 stoupl počet na 4980 a v roce 2005 již bylo 5400 svateb národnostně smíšených párů, což bylo o 420 více než o rok dříve. Nejčastějšími partnery našich občanů jsou Slováci, Němci, Vietnamci, Ukrajinci a Američané². Část novomanželů se rozhodne žít v Česku, další odjíždějí budovat domovy do ciziny.

Založení manželství předpokládá určitý počáteční stupeň dorozumění mezi partnery, a co víc, porozumění se musí nadále rozvíjet jak uvnitř manželství, tak s podporou vnějších struktur. Otázkou zůstává, jak mohou být ve smíšeném manželství udržovány a rozvíjeny odlišné kulturní významy, praktiky a jiné kulturní obsahy, aniž by nezpůsobovaly partnerské konflikty z nedorozumění či z rozdílného kulturního vidění světa a používání rozdílných návodů, jak si v něm počínat.

Člověk, který odjíždí za svým životním partnerem do zahraničí, by měl být připraven na to, že se zde setká s jiným kulturním prostředím, než na jaké je zvyklý. Problém může být i v jazykové bariéře a komunikaci s okolím, které od nově příchozího očekává, že se rychle přizpůsobí. Přichází i o zázemí, které měl ve své původní rodině a v domovské zemi zanechává i své přátele. Také partner může vlivem toho, že je ve známém prostředí změnit svoje chování a cítit se ve vztahu dominantní.

---

² www.czso.cz

Národnostně smíšené manželství potřebuje mnohem více vzájemného pochopení, komunikace a tolerance než manželství lidí pocházejících ze stejné kultury. Je třeba brát v potaz, že člověk vyrůstající v odlišné kultuře může mít i odlišný hodnotový systém, životní styl, temperament apod. U takovýchto párů pak může snáze dojít k narušení vztahu, k neschopnosti řešit problémy, podporovat se a komunikovat. Vše přerůstá v nespokojenost a jeden z partnerů se může uchýlit i k násilnému řešení.

Z výše uvedeného vyplývá, že sňatek s cizincem je velmi vážným rozhodnutím a mnozí partneři si neuvědomují, jaké životní komplikace jim mohou v budoucnu nastat.

1.3 Motivy útěku s dětmi do zahraničí

Motivy rodičů, jež unesou vlastní dítě, a to obvykle do svého domovského státu, lze v zásadě rozdělit do několika skupin :

- 1) Snaha rodiče utéci z prostředí, které začne v důsledku nesouladu s životním partnerem považovat za nepřátelské, nemajíc v něm oporu a neorientujíc se ve svých právech, jež mu dává místní jurisdikce.
- 2) Snaha rodiče přimět druhého partnera k respektování jím vyznávaných životních zásad a dosáhnout kompromisu při řešení konfliktů pramenících z etnických odlišností obou rodičů a rozdílného životního stylu.
- 3) Snaha rodiče dosáhnout toho, že v důsledku zdlouhavého procesu a taktéž toho, co by se dalo nazvat „výhodou jurisdikce“ či „výhodou domácí prostředí“, dojde k úpravě práv k dítěti v jeho prospěch, a to na úkor práv druhého rodiče.
- 4) Snaha utéci ze zdánlivě bezvýchodné situace a ochránit tak sebe a dítě před druhým rodičem v případech obvykle zahrnujících domácí násilí. Únoscem bývá v naprosté většině případů matka – oběť domácího násilí přivdaná do rodné země otce dítěte, v níž se dosud neasimilovala. Dojde-li za této situace k neshodám mezi rodiči či dokonce k projevům domácího násilí, je únos dítěte do domovského státu pro matku útekem z neznámého prostředí do „bezpečí“.

Ad 4) Narůstá počet případů matek, které uvádějí, že přemístění dítěte do České republiky bylo jediným východiskem v jejich situaci, neboť byly podrobeny domácímu násilí. U soudu upozorňují na agresivitu partnera, na jeho nevhodné chování před dítětem a na nejistotu v cizí

zemi leckdy podtrženou jazykovou bariérou a neexistencí zázemí. Mnohé z nich před odjezdem žijí v azylových domech, které jsou zcela nevhodné pro život malých dětí. Tyto matky mají za to, že návratem do rodné země dítě chrání a že budou moci lépe hájit jeho zájmy. Leckdy neodjíždí zcela bez důkazů o svém týraní a spoléhají na příslib přátel – cizinců, že jim v budoucnu dosvědčí, jaké neúnosné situaci byly vystaveny. Ze své naivity procitnou až v okamžiku, když jejich snaha o navázání kontaktu s předem domluvenými svědky v zahraničí zůstane bez odezvy a v lepším případě obdrží odpověď s omluvou, že se „přátelé“ s ohledem na nastalé skutečnosti nebudou vměšovat do jejich partnerských konfliktů.

Domácí násilí je problém sám o sobě a ten, kdo jej prožil nejlépe ví, jak je jeho prokázání složité, ba takřka nemožné. Výpovědi týraných osob jsou naprosto identické - agresor na veřejnosti působí jako ohleduplná a milá osoba, jejímž prioritním zájmem je blaho rodiny. Zpravidla to navíc bývá inteligentní člověk, jehož chování se zásadním způsobem mění v soukromí. Oběť je zpočátku zmatena jeho chováním, omlouvá je a pociťuje vlastní vinu. Postupně se stává čím dál více nesebevědomější a závislejší, bez schopnosti změnit své utrpení. Řada neziskových organizací zabývajících se touto problematikou by mohla uvést případy svých klientů a příčiny jejich potíží.

Nepochybně by potvrdily, že jde o velmi složitý problém, který bohužel v naší společnosti čím dál více nabývá na významu. V zásadě lze říci, že oběť má štěstí, pokud se dokáže vymanit z ponižování agresorem a včas nalezne psychologickou pomoc nezbytnou pro její další zdárné fungování ve společnosti. Pokud však taková oběť unikne z cizí země a přitom s sebou přiveze dítě, její situace je mnohem závažnější. Nejenže zpravidla nedokáže obhájit, že byla týranou osobou, ale navíc z důvodů přístupu státních orgánů dospěje k pocitu, že sama je agresorem. Je nazývána únoscem a české soudy zdůrazňují její pochybení a činí jí odpovědnou za trauma dítěte³.

Domácí násilí má velmi neblahý vliv i na dítě, ať již pouze přihlíží nebo je samo její obětí. Dítě prožívá ztrátu bezpečí a jistoty, emoční instabilitu, úzkost, vyskytují se poruchy chování, trpí ztrátou sebevědomí, pocitu bezmocnosti, nedůvěrou ve vlastní síly, depresemi a může dojít i k sebedestruktivnímu jednání.

---

³ JUDr. Pavlína Vondráčková, JUDr. Jindřich Kloub : Mezinárodní únosy dětí, I. díl – www.via.iuris.cz

1.4 Rozpad rodiny z pohledu dítěte

Tato podkapitola sice s tématem práce přímo nesouvisí, ale je zde zahrnuta především proto, aby bylo zdůrazněno, jak negativně působí na dítě a co se děje v dětské duši, když se rodiče nemohou dohodnout, který z nich bude mít dítě v péči a přetahují se o ně všemožnými způsoby. Dítě je považováno za nejslabšího člena rodiny. Chybí mu ještě životní zkušenosti a proto je snadné mu ublížit nebo poškodit jeho psychiku. Mnohdy je rodiči, kteří se rozvádějí, postaveno před hotovou věc a někteří rodiče se dokonce snaží ublížit svému bývalému partnerovi prostřednictvím dítěte, aniž by se zamýšleli nad tím, co se děje v dětském nitru. Rozvodem rodičů zaniká dítěti zázemí, které má nejraději a kde nalézá pocit bezpečí a jistoty. V případech přemístění dítěte do ciziny je vše ještě umocněno odjezdem z domova do téměř neznámého prostředí.

Rozpad rodiny – rozvod rodičů klade náročné požadavky na dítě i tehdy je-li šetrný a oba rodiče se snaží, aby byl dopad na psychiku jejich dětí co nejmenší. Klidná ovšem řada rozvodů rozhodně není⁴.

Na začátku musí děti přijmout skutečnost, že rozvod je problémem dospělých, že dospělí jsou zodpovědní lidé a lze jim důvěřovat, a že záležitosti související se svým vztahem dovedou vyřešit. Mnohé děti mluví o svém zoufalství a pocitu viny, že nedokázaly rodiče smířit. Děti se staly součástí problému, ale trápí se, protože nedokážou pomoci najít řešení – což samozřejmě není a neměla by být jejich povinnost. Většina dětí prožívá po rozchodu rodičů tak složité a proměnlivé emoce, že pro dospělé je krajně obtížné jim porozumět. Dnes s očividnou radostí pobíhají a povykují s kamarády, ale za chvíli pláčou a utápějí se ve smutku. Zanedlouho nastane další změna a děti jsou vzpurné a zlobivé⁵.

Z výzkumů vyplývá, že každá věková kategorie dítěte má určitou odezvu na rozvod a záležitosti s ním spojené, dokonce již u batolat je zaznamenáno více projevů denního a nočního strachu. U předškolních dětí je zaznamenán vyšší počet směsi agresivity, panovačnosti a sebeobviňování. Předškoláci a mladší školáci mají tendence obviňovat z rozpadu rodiny sebe sama. Malé děti věří, že jsou středem vesmíru, věci se dějí kvůli nim a pokud se dějí špatné věci, je to jejich vina. Od 8 let věku do puberty je obdobím střídavého „obviňování rodičů“, kdy za viníka je střídavě považován jeden a pak druhý rodič. Typické jsou taktéž projevy agresivity jak k sobě tak i k jiným.

---

⁴ Vavroň, J. : V neúplných rodinách už žije přes 400tisíc dětí, Právo, 25.7.2007

⁵ Smith, H.: Děti a rozvod, přeložila Hana Loupová, nakl. Portál, s. r.o., Praha 2004, s.35

Děti se zoufale snaží pomoci, ale nevědí co by měly udělat, aby k rozpadu rodiny vůbec nedošlo. Dělají si starosti, zda jsou rodiče osamělí, nešťastní a jak to všechno zvládnou bez toho druhého. V rodinném životě nastává mnoho situací, kdy dítě nerado dává najevo své pocity, které by mohly znepokojit ostatní členy rodiny. Někdy se dokonce chovají tak, jako by si přály být potrestány, aby zmírnily „svoji vinu“, kterou pociťují. Chlapci i dívky mohou mít potíže se soustředěním se na školní povinnosti, neboť se v duchu zaobírají domácími problémy. Pro mnohé děti je v tomto období obtížné hovořit s rodiči. Řada jedenáctiletých a dvanáctiletých dětí mívá záchvaty vzteku a je náchylná k depresím, zatímco jiné děti cítí silnou zlost na jednoho nebo oba rodiče za to, že se rozvedli. Mnohé děti si dělají upřímné starosti o jednoho či druhého z rodičů, ale nedávají to najevo, protože si rodičovskou tíseň mylně vysvětlují jako hněv namířený vůči sobě. Všichni rodiče se občas chovají iracionálně, což děti mate a znepokojuje. Pokud takové iracionální jednání ničím nevysvětlíme, nepomůžeme dětem ho pochopit. Musejí se s tím vyrovnat samy. A pokud dítě pro znepokojující chování rodičů nemá uspokojivé vysvětlení, začne obviňovat samo sebe, že za to může⁶.

V případě, že se jeden z rodičů rozhodne odjet i s dítětem do jiného státu, znamená to pro dítě ztrátu druhého rodiče, změnu školy, ztrátu kamarádů. Dítě ať chce či nechce, musí se novým podmínkám přizpůsobit. Míra jeho přizpůsobení závisí na mnoha okolnostech, ale jedna z nich je nejzásadnější a tou je „spokojenost rodičů“ s přestěhováním a začátkem nového života, na jiném pro ně na netradičním místě. Pokud rodiče tuto změnu vítají a cítí se spokojeně, dá se předpokládat, že i dítě postupně i přes různé protesty nakonec tuto změnu přijme. Pokud však nastane situace, kdy rodič je k přestěhování donucen okolnostmi a je sám v novém místě nešťastný, je tím podstatně zhoršena schopnost dítěte přizpůsobit se novým životním podmínkám a výsledkem jsou nejen protesty dítěte, ale často i jeho nejrůznější neurotické projevy a reakce.

Přestěhování, se kterým nutně souvisí i změna školy, je samozřejmou součástí psychické zátěže, který celý onen přesídlovací děj dítěti přináší. Je to tedy „ještě něco navíc“. Dítě si musí zvykat na úplně nové prostředí. Ztrácí staré spolužáky, přátele, mnohdy po rodičích ty nejbližší, ty co pro ně mají prvořadý význam - ztrácí přátelství, která mohla přetrvat po celý život. Stěhování je vždy spojeno s určitými nároky na adaptaci a tudíž s menší či větší mírou stresu.

---

⁶ Warshak, R.: Rozvodové jedy, přeložila Daniela Zounková, nakl. Triton, s.r.o., Praha, 2003, str.30

Je nutno říci, že děti jsou tvorové s neuvěřitelnou plasticitou chování a schopností přizpůsobit se. Mohou si zvyknout i na extrémní podmínky, ve kterých bychom předpokládali, že si nezvyknou. Jsou schopny asimilace v novém prostředí i relativně rychlejšího překonání jazykové bariéry než je tomu u dospělých, pokud je to potřeba. To vše je ovšem v závislosti na tom, jak spokojeni či nespokojeni jsou jeho rodiče, jak pozitivně či negativně se vyjadřují vůči novým životním podmínkám a jaké informace, pozitivní či negativní, dítěti verbálně i neverbálně předávají⁷.

---

⁷ Matějček, Z., Dytrych, Z.: Krizové situace v rodině očima dítěte, vyd. GRADA a.s., Praha 2002, s.10

2. Nejdůležitější právní dokumenty a právní úprava

2.1 Úmluva o právech dítěte

Pokud se ohlédneme do historie práv dětí ve 20. století, nalezneme zde předchůdce Úmluvy o právech dítěte (dále jen Úmluva), které však neměly mezinárodní právní závaznost, avšak o to důrazněji vyjadřují potřebu ochrany dítěte – dítě si zaslouží zvláštní pozornost. Jde o dokument z r.1923, který vešel ve známost jako Ženevská deklarace práv dítěte a na něj navazující Deklarace práv dítěte přijatá 20.11. 1959 Valným shromážděním OSN.

Samotná Úmluva vstoupila v platnost poměrně nedávno. Byla přijata 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN v New Yorku a k podpisu smluvními stranami byla otevřena 20.ledna 1990. V současné době Úmluvu ratifikovalo nebo k ní přistoupilo téměř 200 států . Jde o ucelený mezinárodně-právně závazný kodex, který by měl dítěti poskytnout účinnou ochranu. Zahrnuje v sobě práva občanská, politická, hospodářská, sociální a kulturní, proto je dokumentem, který má ústřední postavení v celém systému mezinárodní ochrany práv dítěte. Díky ní konečně mezinárodní společenství uznalo, že dítě je jako jakákoli jiná lidská bytost subjektem práv, nejen jeho objektem, a že si pro své specifické postavení zaslouží ochranu. Úmluva znamená velký pokrok v ochraně práv dítěte, má však i své stinné stránky. Ustanovení Úmluvy jsou často formulována obecně, a proto mohou být v jednotlivých právních systémech států různě aplikována a velkou nevýhodou je také nedostatečný kontrolní mechanismus.

Česká republika přistoupila k řadě mezinárodních úmluv, jež stanoví práva dětí a Úmluva je jedním z nejzásadnějších. V ČR je publikována v sbírce zákonů jako sdělení Federálního ministerstva zahraničí pod číslem 104/1991 Sb.

Ta ustanovení Úmluvy, která souvisí s problematikou mezinárodních únosů dětí, budou vymezena níže.

Jeden z základních principů Úmluvy je obsažen v čl. 3 – *zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí...*Právě tento článek někdy bývá v praxi českých soudů při řízení o návratu dítěte interpretován pouze v tom smyslu, že zájmem dítěte je návrat do místa obvyklého bydliště. S řízením před soudy souvisí i právo dítěte *svobodně vyjadřovat své názory ve všech záležitostech, které se jej dotýkají přičemž těmto názorům má být věnována náležitá pozornost odpovídající jeho věku a duševní vyspělosti*⁸, které bývá

---

⁸ čl. 12 Úmluvy

také v některých případech opomíjeno. Opět se zde projevuje snaha v konkrétním případě jednat v nejlepším zájmu dítěte. Právu dítěte vyjádřit svůj názor svobodně a nezávisle na stanovisku svých rodičů odpovídá povinnost rozhodujících orgánů brát tento názor vážně, věnovat mu náležitou pozornost a zohlednit ho při následném řešení nastalé situace.

Článek 5 ukládá smluvním státům povinnost respektovat práva a povinnosti rodičů při usměrňování dítěte při výkonu práv uznaných Úmluvou, a to v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi. Je zde potvrzeno jedinečné postavení rodičů ve výchově dítěte a jejich primární odpovědnost za jeho zdravý vývoj. Stát nastupuje až tehdy, pokud je rodina dysfunkční a nejedná v nejlepším zájmu dítěte. V čl. 9 se praví, že dítě má právo žít s oběma rodiči, pokud to není v rozporu s jeho zájmy a rovněž má právo udržovat styk s oběma rodiči, je-li odděleno od jednoho z nich.

Únosem dítěte dochází jednak k zásahu rodiče – únosce do práv druhého rodiče, ale hlavně do práv uneseného dítěte, především čl. 11 Úmluvy - právo dítěte nebýt nezákonně přemístěno do zahraničí a nenavráceno zpět – stát má zabránit a zjednat nápravu při únosech a zadržování dětí v cizině rodiči, dále jsou to čl. 7 - právo dítěte znát své rodiče a právo na jejich péči, čl. 18 – uznání zásady, že *oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte, ALE základním smyslem jejich péče musí přitom být zájem dítěte*, čl. 16 právo nezasahování do rodinného života a čl. 20 – právo nebýt zbaveno svého rodinného prostředí.

Vliv Úmluvy se promítl i do zákona České republiky č. 359/1999 Sb. O sociálně právní ochraně dětí a to § 5 – *předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte*, § 8 odst. 2 – právo dítěte svobodně vyjádřit svůj názor ve věcech, které se jej týkají.

2.2 Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (dále jen Haagská úmluva) byla přijata v roce 1980 v Haagu. Jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla přijata dne 28. 12. 1992, v platnost vstoupila dne 1. 12. 1983 a pro Českou republiku je závazná od 1. 3. 1998. V komunitárním právu je Haagská úmluva provedena nařízením Rady Evropských společenství č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003. Nařízení je po vstupu ČR do Evropské unie závazné a přímo aplikovatelné ve vztazích členských států unie. Mezinárodní smlouva, která je pro ČR závazná, se uplatní přednostně před zákonem.

Haagská úmluva se uplatňuje se mezi státy, jež se k jejímu plnění zavázaly, na základě principu vzájemnosti. To znamená že, existují-li také situace, kdy jsou uneseny české děti z České republiky, za použití Haagské úmluvy je snaha vracet tyto děti zpět do ČR.

Haagská úmluva ve své preambuli stanoví účel, který sledovaly smluvní státy při jejím vytvoření, svým obsahem navazuje na úpravu obsaženou v Úmluvě o právech dítěte. Haagská úmluva stejně jako Úmluva o právech dítěte povyšuje zájmy dětí nad jakékoli jiné zájmy. Můžeme říci, že vzhledem k Úmluvě o právech dítěte je Haagská úmluva právním dokumentem speciálním.

Haagská úmluva se vztahuje na všechny děti, které měly v době bezprostředně před protiprávním přemístěním či porušením práva styku s nimi své obvyklé bydliště ve smluvním státě a které nedosáhly věku 16 let⁹. Jejím cílem je *chránit děti mezinárodní úpravou před škodlivými účinky jejich protiprávního přemístění nebo zadržování a stanovit postupy k zajištění jejich bezodkladného návratu do státu jejich obvyklého bydliště, jakož i zajistit ochranu práva styku s nimi*¹⁰, přičemž i William Duncan, jeden z hlavních tvůrců Haagské úmluvy, kladl velký důraz na individualitu každého případu, v rámci něhož by měly soudy citlivě posuzovat, zda-li je přemístění dítěte škodlivé a především lépe aplikovat ustanovení čl. 13 Haagské úmluvy umožňující odmítnout návrat dítěte, pokud je *vážné nebezpečí, že by návrat dítě vystavil fyzické nebo duševní újmu nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace a také v případě zjistí-li se, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům*¹¹.

Účelem Haagské úmluvy není rozhodování o poměrech k dítěti (rozhodovat o svěření do výchovy, určení vyživovací povinnosti a upravit styk dětí s rodiči), ale jde o zajištění a obnovení původního stavu před únosem, tedy navrátit děti do místa obvyklého bydliště, pokud to není spojeno se vznikem vážného nebezpečí pro děti . Toto rozhodování musí být především rychlé za současného zjištění skutkového stavu¹².

Požadavek rychlosti řízení je nutný z toho důvodu, aby byly minimalizovány negativní dopady neoprávněného přemístění na dítě samotné. V případě, že má dojít k nařízení navrácení dítěte do státu jeho obvyklého pobytu, tak je bezpodmínečně třeba, aby se tak stalo dříve, než si zvykne na prostředí ve státě, kam bylo přemístěno, jinak návratem dojde k jeho další traumatizaci. Podle čl. 11 Haagské úmluvy je příslušný soudní orgán povinen

---

⁹ čl. 4 Haagské úmluvy

¹⁰ preambule Haagské úmluvy

¹¹ JUDr. Pavlína Vondráčková, JUDr. Jindřich Kloub : Mezinárodní únosy dětí, I. díl – www.via.iuris.cz

¹² www.ochrance.cz

rozhodnout do šesti týdnů od zahájení řízení. Pokud se tak nestane, musí poskytnout navrhovateli nebo ústřednímu orgánu dožádaného státu zdůvodnění, proč dochází k průtahům.

Dále je nezbytné, aby orgány státu důsledně dbaly na zachování nestrannosti a dodržení zásady rovnosti a to zejména k právům obou rodičů. Poučováním obou rodičů i samotného dítěte a vysvětlováním celé situace včetně smyslu Haagské úmluvy lze tlumit vyhrocenou situaci a předejít konfliktům.

Haagská úmluva musí být vykládána v souladu s Úmluvou o právech dítěte a blaho dítěte musí být postaveno na nejvyšší úroveň. K tomuto závěru došla i judikatura Evropského soudu pro lidská práva. Výklad Evropského soudu pro lidská práva stanoví, že Haagská úmluva nezakládá absolutní právo na návrat uneseného dítěte (zájem dítěte), nýbrž klade důraz na jeho blaho (tím nemusí být vždy za všech okolností jeho navrácení do jurisdikce státu obvyklého bydliště). Stát může přezkoumat, zda by návrat dítěte neznamenal vážné riziko jeho újmy ve smyslu čl. 13 Haagské úmluvy. Dle názoru Evropského soudu pro lidská práva také není absolutní povinností vnitrostátních orgánů přijmout opatření za účelem opětovného setkání rodiče s dítětem. „Opětovné setkání rodiče s dítětem, které žilo po určitou dobu s druhým rodičem, se nemusí uskutečnit bezprostředně a může vyžadovat přijetí přípravných opatření. Jakékoli donucení musí být omezeno, neboť musí být vzaty v úvahu nejen zájmy, ale i práva a povinnosti všech zúčastněných, zejména zájmy dítěte a jeho práva dle čl. 8 Haagské úmluvy. Když kontakty s rodičem mohou ohrožovat nebo zasahovat do těchto zájmů, je na vnitrostátních orgánech nalézt mezi nimi spravedlivou rovnováhu¹³.“

2.3 Řízení o navrácení dítěte

Pokud došlo k neoprávněnému přemístění dítěte, může se rodič, jehož práva byla porušena, obrátit na ústřední orgán svého domovského státu či státu, kde se dítě nachází se žádostí o pomoc při zajištění jeho návratu¹⁴. Poté ústřední orgán státu, kde se dítě nachází, začne činit opatření směřující k dobrovolnému navrácení dítěte¹⁵. Nejprve písemně vyzve rodiče-únosce k návratu s dítětem do státu jeho obvyklého pobytu. Případně též oznámí soudu či dalším orgánům státu, kde se dítě nachází a kde se koná řízení o věcnou úpravu práv k dítěti, že se jedná o dítě, které bylo neoprávněně přemístěno ve smyslu čl. 3 Haagské úmluvy.

---

¹³ JUDr. Pavlína Vondráčková, JUDr. Jindřich Kloub : Mezinárodní únosy dětí, I. díl – www.via.iuris.cz

¹⁴ čl. 8 Haagské úmluvy

¹⁵ čl. 10 Haagské úmluvy

Toto oznámení s sebou nese závažné právní účinky, neboť po jeho učinění nemohou tyto orgány věcně rozhodnout o právu péče o dítě a to až do doby, dokud nebude rozhodnuto, že dítě nemá být podle Haagské úmluvy navraceno, popřípadě nebude-li podán návrh soudu na nařízení navrácení dítěte v přiměřené lhůtě po obdržení oznámení¹⁶.

Jedná se o velice závažné ustanovení, neboť naprostá většina rodičů-únosců poté, co přijedou s dítětem do svého domovského státu, okamžitě podá návrh na rozvod a svěřeni dítěte do své péče. Dojde-li však v průběhu tohoto opatrovnického řízení k učinění zmíněného oznámení, je soud před nímž opatrovnické řízení probíhá, povinen ho přerušit až do doby, kdy buď bude soudem zamítnut návrh na navrácení dítěte dle Haagské úmluvy, či ho oprávněná osoba v přiměřené lhůtě u příslušného soudu vůbec nepodá¹⁷.

V čl. 3 Haagské úmluvy je stanoveno, že *přemístěním bylo porušeno právo péče o dítě osoby či jiného subjektu dle práva státu, v němž mělo dítě obvyklé bydliště před přemístěním a které bylo před přemístěním skutečně vykonáváno či by bylo vykonáváno, nedošlo-li by k přemístění*. Tímto se přemístění považuje za protiprávní. Samotné soudní řízení o navrácení dítěte je zahajováno na návrh oprávněné osoby. Příslušný soud na počátku tohoto řízení nejprve zkoumá, zda-li došlo k protiprávnímu přemístění ve smyslu článku 3 Haagské úmluvy. Důkazní břemeno - prokázání toho, že došlo k protiprávnímu přemístění dítěte leží na navrhovateli.

Právo péče o dítě definuje čl. 5 Haagské úmluvy *jako právo vztahující se k péči o osobu dítěte, zejména právo určit místo pobytu dítěte*. Toto právo může vyplývat zejména ze zákonů nebo ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné podle právního řádu daného státu.

Haagská úmluva definuje právo péče o dítě nepřilíš určitě a ponechává tak v této věci prostor pro vyjádření příslušných orgánů státu obvyklého pobytu dítěte, aby určily na základě své jurisdikce, zda-li došlo k protiprávnímu přemístění dítěte.

Je pochopitelné, že snahou každého státu je chránit zájmy svých občanů a tak může dojít k situaci, že přemístivší rodič je zastupitelskými úřady ubezpečován, že mu na základě předběžného rozhodnutí soudu svědčí právo péče o dítě a že přemístění nemůže být považováno za protiprávní. Dodatečné rozhodnutí domovského státu poškozeného rodiče však může celou záležitost zvrátit a přemístivší rodič, ačkoli se domníval, že přemístění dítěte je legální, je považován za únosce se všemi s tím spojenými právními důsledky.

---

¹⁶ čl. 16 Haagské úmluvy

¹⁷ JUDr. Pavlína Vondráčková, JUDr. Jindřich Kloub : Mezinárodní únosy dětí, I. díl – www.via.iuris.cz

Požadavek rychlosti řízení není vždy snadné naplnit, jelikož soud se musí zabývat veškerými aspekty případu. Než soud rozhodne o návratu, může dojít k tomu, že se dítě v novém prostředí asimiluje a pokud bylo v době přemístění hodně malé, může dokonce zcela ztratit schopnost dorozumět se jazykem druhého rodiče. Poté dochází k námitkám, že by se dítě navracelo již do cizího prostředí, což by mu způsobilo újmu. Soudy v rámci řízení o návratu dítěte nezkoumají rodičovské předpoklady k péči o dítě a nemají pravomoc nařídít návrat i rodiči – únosci. V některých případech by totiž jeho návrat mohl být v zemi, z níž bylo dítě uneseno, právně postižitelný. Soud se tak k námitce rodiče – únosce, že dítěti vznikne návratem újma, zabývá řadou otázek včetně věku dítěte a vzbami na rodiče – únosce. Často si soud pro své rozhodnutí obstarává různé znalecké posudky, např. z oboru psychologie. Při řízení je však třeba vždy prioritně sledovat zájem dítěte, který nemusí za každých okolností korespondovat se zájmy a názory jeho rodičů. Soud po zhodnocení veškerých důkazů ve věci rozhodne, zda-li je na místě návrat nařídít či nikoli.

Některé právní řády umožňují poškozenému rodiči, aby si ve svém domovském státě po únosu dítěte opatřil rozsudek, který mu zajistí dočasné právo péče k unesenému dítěti. Tento rozsudek by mu měl pomoci při zajištění návratu dítěte podle Haagské úmluvy. Rozsudek nesvěřuje rodiči právo péče o dítěte trvale, ale jen do doby, než bude přijato konečné rozhodnutí. Ačkoli tyto „předběžné rozsudky“ by neměly mít vliv na konečné rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče jednomu z rodičů a řízení by mělo probíhat v nejlepším zájmu dítěte, lze si představit, jak bude soudem na rodiče – únosce, který porušil práva druhého rodiče a právní řád státu, ve kterém je realizováno konečné rozhodnutí, nahlíženo¹⁸.

Důležitá je i materiální stránka věci, protože rodič, který opustí domovský stát dítěte zcela bez finančních prostředků, pak zůstane v procesu o navrácení dítěte odkázán na pomoc neziskových organizací. Přestože mu tyto organizace umožní bezplatnou právní pomoc, nemohou nést finanční náklady spojené s opatrováním důkazů, které je téměř neproveditelné, pokud není v domovském státě zajištěna kontaktní osoba.

2.4 Specifika v případě únosů mezi členskými státy EU

Řízení o návratu v případě únosů dětí mezi členskými státy Evropské unie má svoje specifika vyplývající z právních dokumentů uzavřených v rámci EU. Jedná se o :

---

¹⁸ JUDr. Pavlína Vondráčková, JUDr. Jindřich Kloub : Mezinárodní únosy dětí, I. díl – www.via.iuris.cz

- 1) Nařízení Rady ES č. 2201/2003 – „Brusel IIa“
- 2) Evropskou úmluvu o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí
- 3) Úmluvu o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí

Ad 1) **Nařízení Rady ES č. 2201/2003** nabylo účinnosti dne 1. 3. 2003. Toto nařízení má význam při aplikaci Haagské úmluvy mezi členskými státy EU s výjimkou Dánska.

V případech, kdy se oprávněná osoba domáhá žádostí dle Haagské úmluvy, aby bylo nařízeno navrácení dítěte nacházející se na území jednoho členského státu do jiného členského státu EU, v němž mělo bezprostředně předtím obvyklý pobyt musí příslušné orgány postupovat v souladu s ustanovením čl. 11 odst. 2 až 8 nařízení Rady ES č. 2201/2003. Pro aplikaci Haagské úmluvy v rámci EU nastaly především tyto dvě změny :

1. Nařízení návratu dítěte nemůže být odmítnuto na základě čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy, v případě, kdy se prokáže, že *byla přijata adekvátní opatření k ochraně zájmů dítěte po jeho návratu*¹⁹.

2. Dle čl. 11 odst. 8 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 je vykonatelné každé rozhodnutí soudu, který vykonává jurisdikci dle nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, ukládající navrácení dítěte, přestože soud příslušný dle Haagské úmluvy již rozhodl o nenavrácení dítěte. To znamená, že i v případě, kdy se nepodaří dosáhnout vydání dítěte neoprávněně přemístěného např. z ČR do jiného členského státu EU prostřednictvím Haagské úmluvy, je možné domoci se jeho navrácení na základě výkonu rozhodnutí českého soudu vydaného v opatrovnickém řízení poté, co byl návrat dítěte dle Haagské úmluvy zamítnut, a to v souladu s ustanoveními čl. 41 a čl. 42 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003²⁰.

Ad 2) **Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí** byla uzavřena v roce 1980 v Lucemburku, v ČR vyhlášena pod č. 66/2000 Sb., závazná od 1. 7. 2000. Tato úmluva je instrumentem mezinárodního práva soukromého přijatým za účelem ochrany práv rodičů nezletilých dětí ve vztahu k jejich výchově. Účelem úmluvy je umožnění obnovy výchovy dětí, která byla narušena protiprávním přemístěním dítěte přes hranice na území cizího státu.

---

¹⁹ čl. 11 odst. 5 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003

²⁰ JUDr. Pavlína Vondráčková, JUDr. Jindřich Kloub : Mezinárodní únosy dětí, II. díl – www.via.iuris.cz

V některých rysech je shodná s Haagskou úmluvou (např. osobní působnost na děti mladší 16 let), avšak je zde i několik rozdílů. Především je možné se domáhat návratu dítěte pouze v případech, že je vydáno rozhodnutí o výchově, s nímž je takové přemístění v rozporu, a to cestou uznání a výkonu takového rozhodnutí ve státě, do něhož bylo dítě uneseno. Nelze ji tedy použít v případech, kdy přemístění dítěte je porušením práv plynoucích ze zákona. Rozhodnutí o výchově dítěte je jako klíčový pojem definováno v čl. 1 bod c) této úmluvy, jako *rozhodnutí orgánu, jehož předmětem je péče o osobu dítěte, včetně práva rozhodovat o místě jeho bydliště nebo o právu styku s ním*.

Bylo-li dítě přemístěno přes hranice v rozporu s rozhodnutím o výchově dítěte - tj. protiprávně ve smyslu této úmluvy - má dotčená osoba právo žádat prostřednictvím ústředního orgánu kteréhokoliv smluvního státu (v ČR Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí) o uznání a výkon rozhodnutí o výchově dítěte na území státu, do něhož bylo dítě přemístěno. Zpravidla bude žadatel podávat žádost na ústřední orgán svého domovského státu, který nejprve tuto žádost postoupí ústřednímu orgánu státu, na jehož území se dítě nachází, a následně pak bude pomocí svého odborného aparátu žadateli asistovat v průběhu řízení o uznání a výkonu rozhodnutí na území dožádaného státu.

Samotné řízení o uznání a výkonu rozhodnutí má být dle čl. 14 této úmluvy „rychlé a jednoduché“. Před vydáním rozhodnutí příslušný orgán musí zjistit názor dítěte, ledaže by to nebylo s ohledem na jeho věk a chápání možné, nicméně však případný nesouhlas dítěte s navrácením není sám o sobě důvodem k jeho zamítnutí, jako tomu je u Haagské úmluvy.

Ad 3) Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí obsahuje především kolizní normy k určení použitelného práva a soudní pravomoci, rovněž upravuje postup k navrácení dětí přemístěných přes státní hranice v rozporu s vydaným opatřením k ochraně osoby a majetku dítěte, což je pojem, pod nějž spadají veškerá rozhodnutí o svěření dítěte do výchovy individuální, výchovy ústavní, pěstounské péče, rozhodnutí o styku s dítětem atp.

Osoba, jejíž práva k dítěti byla neoprávněným přemístěním dítěte přes hranice porušena, může požádat o uznání a následný výkon tohoto rozhodnutí na území smluvního státu, kde se dítě nachází. Orgán rozhodující o uznání a výkonu rozhodnutí může jeho uznání odmítnout pouze z důvodů uvedených v čl. 23 odst. 2 této úmluvy. Těmi jsou :

1. Nedostatek soudní pravomoci orgánu, který rozhodnutí vydal. Soudní pravomoc je určena v čl. 5 až 7 této úmluvy.

2. Procesní pochybení v řízení, jež předcházelo vydání rozhodnutí, o jehož uznání je žádáno, spočívající v tom, že dítěti či osobě, která namítá, že toto rozhodnutí narušuje její rodičovskou zodpovědnost, nebyla dána příležitost ke slyšení.

3. Výhrada veřejného pořádku.

4. Neslučitelnost rozhodnutí, o jehož uznání je žádáno, s pozdějším rozhodnutím vydaným v nesmluvním státě této úmluvy, jestliže toto pozdější rozhodnutí splňuje podmínky pro uznání²¹.

Je třeba poznamenat, že počet důvodů, kdy je možno odmítnout navrácení dítěte je u Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí a u Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí ve srovnání s Haagskou úmluvou nižší a je nutné vzít v potaz omezený počet smluvních stran.

---

²¹ JUDr. Pavlína Vondráčková, JUDr. Jindřich Kloub : Mezinárodní únosy dětí, II. díl – www.via.iuris.cz

3. Činnost úřadů a institucí

3.1 Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále UMPOD) je správním úřadem s celostátní působností. Je založen § 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí jako orgán sociálně právní ochrany dětí. Poskytuje právní ochranu nezletilým osobám a ve výjimečných případech, zejm. v oblasti vymáhání výživného i osobám zletilým. Úřad jemu adresované žádosti buď vyřídí (ústní nebo telefonickou okamžitě, písemnou do 30 dnů od obdržení), nebo ve stejných lhůtách sdělí důvody, proč žádosti nelze vyhovět. Osobně je možno se obracet na referenty vyřizující agendu týkající se konkrétního státu, popř. referentů pro oblast mezinárodních osvojení. Poskytování informací je zdarma.

Agenda UMPODu je stanovena v § 35 zákona o sociálně právní ochraně dětí, hlavní náplní činnosti jsou následující agendy :

- vymáhání výživného na základě mezinárodních smluv nebo jinak zajištěné vzájemnosti
- zprostředkování mezinárodních osvojení
- řízení o návratu protiprávně přemístěných dětí a o zabezpečení práva styku s dítětem.²²

UMPOD je ústředním orgánem ve smyslu Haagské úmluvy, tedy je jeho úkolem vykonávat povinnosti uložené touto úmluvou, jako např. zjistit místo pobytu dítěte, uchránit je další újmy, zjišťovat informace týkající se sociálního postavení dítěte apod. Tento úřad může v řízení o navrácení dítěte vystupovat ve dvojí roli. Buď jako zástupce rodiče – cizince, který žádá o navrácení či jako kolizní opatrovník dítěte v případech, kdy je rodič žádající o navrácení zastoupen jinou osobou, například advokátem. Při práci úřadu tak dochází ke konfliktu zájmů. Vystupuje podle mezinárodního práva jako ústřední orgán v případě zajištění návratu dítěte, současně může být právním zástupcem rodiče z ciziny. V jednom případě má zastupovat náš stát, v druhém soukromou osobu z cizího státu.

UMPOD na základě požadavku rodiče – cizince zpravidla kontaktuje přemístivšího českého rodiče a poučí jej o účelu řízení o navrácení dítěte a apeluje na něj, aby se s dítětem dobrovolně navrátil nebo s druhým rodičem uzavřel smírnou dohodu.

---

²² www.umpod.cz

Činnost UMPODu týkající se řízení o návratu dětí je předmětem mnoha stížností z řad občanů a institucí (např. ředitelka Fondu ohrožených dětí Marie Vodičková, ředitelka Nadace Naše dítě Zuzana Baudyšová) , zvláště poté, kdy se v roce 2006 a 2007 objevily v médiích případy drastických exekucí a navrácení dětí zpět do ciziny. Matky navrácených dětí líčily svou zkušenost s jednáním UMPODu jako sekání s lhostejností, ignorací a arogancí.

Vyvstává tedy otázka : „Proč Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí děti nechrání?“ Vzhledem k tomu, že UMPOD ve většině případů vystupuje jako zástupce rodiče žádajícího o navrácení, je pro něj role opatrovníka dítěte zřejmě velmi problematická, úřad je natolik stylizován do role právního zástupce rodičů, že se od ní nedokáže oprostít. Na známých případech lze dokumentovat, že úřad usiluje o navrácení dítěte i přesto, že z předložených důkazů je zřejmé, že dítěti navrácením vznikne újma.

V souvislosti s množícími se případy mezinárodních únosů dětí a neschopnosti UMPODu náležitě hájit zájmy dětí byl ministrem práce a sociálních věcí v únoru 2007 odvolán z funkce stávající ředitel úřadu. Dosavadní činnost úřadu a způsob, jak ji jeho ředitel hájil byl označen jako „příliš rigidní a formalistický výklad práva“. Ministerstvo práce a sociálních věcí dospělo k názoru, že je nutné změnit koncepci úřadu tak, aby si na první místo postavil zájmy dítěte.

V současné době prochází UMPOD jak personálními tak i koncepčními změnami.

3.2 Stanovisko veřejného ochránce práv

Institut veřejného ochránce práv - ombudsmana, jenž je v českém právním řádu upraven zákonem č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, působí, podle § 1 tohoto zákona, *k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního řádu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod.* Pozitivní i negativní působnost je vymezena v § 1 odst. 2 a 3 tohoto zákona. Z těchto ustanovení vyplývá, že působnost ochránce se vztahuje i na oblast ochrany práv dětí, mládeže a rodiny. Ochránce má přispívat k tomu, aby stát dostal svému závazku převzatému čl. 2 Úmluvy, tedy respektovat a zabezpečit práva stanovená touto Úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jeho jurisdikcí bez jakékoli diskriminace.

Z dikce zákona lze dovodit, že působnost ombudsmana přesahuje oblast porušení práva, neboť se může zabývat správností postupu institucí i z jiných hledisek než právních. Jejich pochybení tak nemusí nutně spočívat v porušení právních předpisů. *Každý má právo obrátit*

se s písemným podnětem na veřejného ochránce práv²³, tento však může jednat i z vlastní iniciativy²⁴. Pokud nedojde k odložení nebo postoupení věci jinému orgánu, zahájí šetření. Jestliže zjistí v konkrétním případě porušení právních předpisů nebo jiná pochybení, vyzve úřad k vyjádření. Veřejný ochránce práv může sdělit úřadu i stěžovateli své závěrečné stanovisko, jehož součástí je návrh opatření k nápravě²⁵.

Ochránce není institucí všemocnou. Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, mu sice dává rozsáhlá oprávnění provádět v jednotlivých věcech důsledná a nezávislá šetření, nemá právo v žádném případě však nemá právo nahrazovat činnost orgánů státní správy a nemůže měnit nebo rušit jejich rozhodnutí. Při zjištění pochybení však může požadovat od úřadu či instituce, aby zjednaly nápravu (tj. aby samy zahájily řízení, odstranily nečinnost, vydaly rozhodnutí apod.)²⁶.

Veřejný ochránce práv se ve své činnosti zabýval i problematikou mezinárodních únosů dětí. Z vlastní iniciativy zahájil šetření, aby mohl komplexně posoudit způsob uplatňování Haagské úmluvy v České republice orgány státu při navrácení unesených dětí do místa obvyklého bydliště. Učinil tak na základě některých podnětů a informací z médií o případu dětí unesených matkou z Argentiny, která odjela i s dětmi z Argentiny do Česka poté, co požádala o rozvod. Manžel, se kterým v Argentině i s dětmi žila, ji údajně bil a psychicky týral. V ČR se sama obrátila s prosbou o pomoc na orgán sociálně-právní ochrany dětí.

O návratu dětí zpět za moře rozhodl Krajský soud v Ústí nad Labem. Podle něj žena svého syna a dceru unesla. Exekutoři děti ženě z Roudnice nad Labem vzali a děti byly poslány zpět k otci. Soudy navíc vyměřily matce asi 25 tisíc korun na pokutách.

Ombudsman nalezl v práci úřadů pochybení a to především tato :

- nebyl naplněn požadavek rychlosti rozhodování - řízení bylo protahováno jak u okresního tak u Nejvyššího soudu, a tedy ani rozhodování a jednání v zájmu dítěte.
- ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebyl smysl Haagské úmluvy a její aplikace dětem i rodičům dostatečně vysvětlen
- bylo zjištěno, že nebyla zcela respektována zásada rovnosti zacházení s oběma rodiči, ombudsman poukazuje na dle jeho mínění xenofobní rysy české společnosti
- nebyly dodrženy mezinárodní závazky ČR plynoucí z Haagské úmluvy.

²³ §10 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb.

²⁴ §9 písm.d) zákona č. 349/1999 Sb.

²⁵ §19 zákona č. 349/1999 Sb.

²⁶ www.ochrance.cz

Na základě těchto závěrů navrhl dotčeným orgánům opatření k nápravě :

- zvýšení kvalifikace úředníků a soudců
- změna občanského soudního řádu
- změna organizace práce na Nejvyšším soudě ČR
- nutnost lepší koordinace soudů a orgánu sociálně-právní ochrany dětí při exekucích na děti²⁷

Ze závěrů šetření tohoto případu vyplývá, že návrat dětí zpět do Argentiny byl v pořádku a matka svým odjezdem do ČR porušila zákon, přestože byla vystavena domácímú násilí. Výklad Haagské úmluvy ze strany veřejného ochránce (stejně jako Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí) je tedy ten, že zájmem dítěte je navrácení do místa obvyklého bydliště bez ohledu na okolnosti. Zastává názor, že matka měla po příjezdu do ČR děti co nejdříve navrátit zpět, čím by se její šance u argentinského soudu na svěřeni dětí do výchovy zvýšily. O takovémto názoru však lze vzhledem ke kulturním zvyklostem států latinské Ameriky, kde má hlavní slovo muž, pochybovat. Šance matky-cizinky na svěřeni dětí do výchovy by v této zemi zřejmě byly velmi nízké v každém případě.

Dále z tohoto závěru vyplývá, že ani veřejný ochránce práv se nepozastavuje nad absurditou tzv. „exekucí na děti“. Nezjistil, že by exekuce dětí byla nějak nešťastně provedena. Požaduje pouze lepší součinnost příslušných orgánů.

Patří vůbec slova exekuce a dítě k sobě? Nejde spíše o výraz vyjadřující odebrání hmotného majetku? Lze vůbec malému dítěti nějakým způsobem vysvětlit proč jej odtrhávají od matky, na kterou je fixované o vysvětlování smyslu Haagské úmluvy už vůbec nemluvě. Nemůže přece pochopit, že se tyto věci dějí v jeho zájmu a pro jeho dobro.

Pokud k exekuci na dítě dojde, je pro něj velice traumatizujícím zážitkem na celý život a může nepříznivě ovlivnit jeho psychosociální vývoj.

3.3 Nadace, neziskové organizace, mezinárodní nevládní organizace

Neziskové organizace mohou významně pomoci rodiči-únosci při řízení o návratu dětí, neboť tento rodič je často bez finančních prostředků a tyto organizace umožňují právní pomoc bezplatně či s minimálními náklady. Vzhledem k postoji státních orgánů a institucí mohou být také pro tohoto rodiče určitou nadějí, že se věci vyřeší ve prospěch dětí.

---

²⁷ JUDR. Otakar Motejl, Epravo

Z nadací a neziskových organizací působících v České republice jmenujme tyto:

Nadace Naše dítě – založena roku 1993, posláním a cílem této nadace je pomoc týraným, zneužívaným, handicapovaným, ohroženým a opuštěným dětem, péče o ohrožené děti, které se ocitnou v obtížné životní situaci. Pomáhá formou přímé finanční podpory, osvětové činnosti a prosazováním legislativních změn směřujících ke zlepšení systému ochrany dětí

V souvislosti s výše uvedeným případem dětí, které byly v ČR exekučně odebrány matce a poslány k otci do Argentiny, uspořádala Nadace Naše dítě sbírku na pomoc při jejich navrácení zpět. Výtěžek sbírky je určen hlavně na právní a soudní výlohy spojené s řízením o navrácení násilně odvezených dětí a dále byly finance použity na cestovní a pobytové výlohy matky, která tak mohla odjet z dětmi do Argentiny a setkat se s nimi.

Fond ohrožených dětí – občanské sdružení na pomoc týraným, zanedbávaným, opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem, zabývá se mimo jiné poradenskou a hmotnou pomocí potřebným rodinám s dětmi, osvětou a snahou o změnu legislativy.

Liga lidských práv - sdružení právníků zabývajících se ochranou lidských práv ohrožených a znevýhodněných skupin ve společnosti. Její program „Centrum pro právní ochranu dětí“ poskytuje od roku 2001 sociálně-právní pomoc rodinám s ohroženými dětmi. Předností Centra je součinnost právníka, psychologa a sociálního pracovníka s důrazem na kvalifikovanou právní pomoc. Centrum se také zabývá připomínkováním a působením na systémové změny v oblasti dětských práv v ČR.

Český helsinský výbor - nevládní nezisková organizace pro lidská práva. Mezi hlavní cíle patří především sledování zákonodárné činnosti týkající se lidských a občanských práv, monitoring stavu lidských práv v ČR, bezplatné právní poradenství jednotlivcům, jejichž lidská práva byla porušena apod..

Český výbor pro UNICEF – byl ustaven v roce 1991 jako národní, nevládní, dobrovolná organizace, reprezentující a svojí činností podporující zájmy Dětského fondu OSN - UNICEF v České republice.

Česká sekce DCI – Defence for Children International - dobrovolná nevládní organizací, která hájí zájmy, práva dítěte a usiluje o vytvoření podmínek pro jejich realizaci v České republice. Hlavním úkolem DCI je uplatňovat ve světovém měřítku zásady a ustanovení Úmluvy o právech dítěte jako věc obecného zájmu.

Servis pro práva dítěte - sdružení podporující veškeré aktivity, které směřují ke zlepšení života dětí a jejich rodin. Cílem sdružení je hledat cesty k vzájemnému porozumění a respektu.

Česká společnost na ochranu dětí - nevládní organizace jejíž cílem je naplňování Úmluvy o právech dítěte.

Bílý kruh bezpečí, ROSA, DONA – sdružení a společnosti zabývající se pomocí obětem trestných činů – především domácího násilí. Poskytují obětem bezplatnou odbornou pomoc²⁸.

Vzhledem k tomu, že daná problematika obsahuje mezinárodní prvek, mohou být při jejím řešení nápomocny i mezinárodní nevládní organizace.

Mezinárodní nevládní organizace mají důležitou a stále vzrůstající roli v činnostech mezivládních smluvních orgánů. Poskytují především detailní informace příslušným orgánům, pomáhají šířit informace a také přispívají k realizaci doporučení těchto orgánů. Ačkoli je spolupráce s těmito organizacemi výslovně zmíněna jen v jednom dokumentu, a tím je Úmluva o právech dítěte, téměř všechny mezinárodní orgány zabývající se monitoringem lidských práv navázaly s mezinárodními nevládními organizacemi vztahy a přičítají jejich zprávám vysokou důležitost. Jejich příspěvky mají nejčastěji podobu písemné komunikace formou zpráv, ale některé mezivládní organizace jim přiznávají statut konzultanta s možností účastnit se zasedání orgánů těchto organizací. Například Výbor pro práva dítěte přizval mezinárodní nevládní organizace k účasti ve skupinách, které připravují předběžné posudky k národním zprávám o plnění Úmluvy o právech dítěte.

V mezinárodním prostředí ochrany práv dítěte můžeme rozlišit v zásadě dva typy mezinárodních nevládních organizací. Jsou to jednak ty, které se zabývají ochranou práv dítěte universálně a ty, které se specializují pouze na určitou oblast ochrany dítěte.

ISCA – The International Save the Children Alliance – je nevládní organizací, která působí na celém světě. Její činnost zahrnuje advokacii v oblasti dětských práv a tvorbu rozvojových programů v souladu s Úmluvou o právech dítěte. ISCA vytvořila členskou základnu z neziskových národních organizací, které se podílejí na jejích programech. Spolupracuje se specializovanými agenturami OSN jako UNICEF, UNHCR či WHO.

DCI – Defence for Children International – mezinárodní nevládní organizace, které vznikla za účelem zajišťovat průběžné, praktické, systematické a jednotné mezinárodní akce na podporu a ochranu práv dětí. Její činnost zahrnuje publikování informací o všech aspektech dětských práv, řešení specifických případů jejich porušování, výzkumy závažných celosvětových problémů, přímé akce při porušování dětských práv, sledování a hodnocení

---

²⁸ www.detskaprava.cz

praktického uskutečňování dětských práv, úsilí o zlepšení mezinárodních standardů a podpora spolupráce na národní, regionální a mezinárodní úrovni.

Childwatch International Research Network - mezinárodní nezisková, nestátní síť institucí, která sdružuje organizace zabývající se z nejrůznějších hledisek výzkumem dětí. Společenství institucí je různorodé, od velkých univerzit až po neziskové organizace. Činnost zahrnuje množství aktivit, jejichž základem je vyhodnocování plnění Úmluvy o právech dítěte. V posledních letech se zaměřila na otázku participace dětí na uplatňování vlastních práv a na rozhodování o sobě samých²⁹.

---

²⁹ www.childwatch.com

4. Možnosti řešení v zájmu dítěte

4.1 Praxe českých orgánů

Haagská úmluva ve své preambuli zdůrazňuje, že zájmy dětí mají prvořadou důležitost a jejím smyslem je chránit děti před škodlivými účinky jejich přemístění. Již z tohoto textu je patrné, že cílem Haagské úmluvy není chránit děti před jakýmkoli přemístěním, ale jen před přemístěním, které má pro ně škodlivé důsledky. Tento závěr potvrzuje i přítomnost čl. 13 v textu Haagské úmluvy, která soudu po zvážení všech hledisek umožňuje, aby například v případě, kdy by dítěte bylo návratem vystaveno riziku fyzické či psychické újmy, či se jinak mohlo dostat do nesnesitelné situace, návrat nenařídil. Haagská úmluva vznikla z důvodů ochrany dětí (nikoli jejich rodičů) a je k dětem nadmíru citlivá.

Z tohoto důvodu je v čl. 13 Haagské úmluvy uvedeno, že soudní nebo správní orgán může odmítnout nařídít návrat dítěte, zjistí-li se, že dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům. Při hodnocení okolností uvedených v čl. 13 Haagské úmluvy musí soudní a správní orgány přihlédnout k informacím týkajícím se sociálního postavení dítěte poskytnutým ústředním orgánem nebo jiným příslušným orgánem obvyklého bydliště dítěte. A právě tato povinnost bývá mnohdy českými soudy opomíjena, neboť si řízení o navrácení mylně vysvětlují tak, že je jeho cílem pouhé formální zjištění skutečností uvedených v článku 3 a 12 Haagské úmluvy³⁰.

Ustanovení čl. 13 Haagské úmluvy tak dává soudům velmi široký prostor pro zvážení dopadů, které by návrat pro dítě mohl znamenat, a nelze zapomínat, že i v řízení dle Haagské úmluvy jsou soudy povinny postupovat v souladu s ustanovením čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, dle něhož je zájem dítěte předním hlediskem při každé činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované soudními, správními či legislativními orgány.

Nicméně praxe českých soudů i Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí spočívá v mechanickém aplikování Haagské úmluvy v tom směru, že tyto orgány považují a priori jakékoli přemístění dítěte za škodlivé. Soudy vycházejí z předpokladu, že pokud rodič namítá aplikaci čl. 13 Haagské úmluvy, která umožňuje nenařídít navrácení dítěte, nese zcela důkazní břemeno a je povinen jednoznačně prokázat vznik újmy, jež by dítěti návratem nastala. Jak ukazují jednotlivé případy, soudy jdou dokonce tak daleko, že interpretují článek 13 Haagské úmluvy tak, že soud nemusí návrat nařídít jen v extrémních případech, když by bylo např.

³⁰ JUDr. Pavlína Vondráčková, JUDr. Jindřich Kloub : Mezinárodní únosy dětí, III. díl – www.viajuris.cz

prokázáno, že rodič požadující navrácení dítěte na dítěti páchal trestný čin, pohlavně je zneužíval, týral apod. a za situace, že by toto riziko újmy nezletilému hrozilo i v případě, že by jej následoval rodič – únosce, na nějž je dítě fyzicky i psychicky vázáno.

Až teprve v únoru 2007 padlo průlomové rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, který připustil dovolání matky nemocného tříapůlletého chlapce, neboť shledal, že soudy I. a II. stupně pochybily. Už soudkyně okresního soudu nařídila předběžnou vykonatelnost rozsudku a matce dala 30 dnů na to, aby přestala nemocného syna kojit a předala jej otci.

Podle rozhodnutí obou soudů matka, původem Češka, syna ze Spojených států unesla. Soudy nařídily matce vrátit dítě otci, Američanovi hispánského původu, se kterým žena byla v rozvodovém řízení. Ta se však s rozsudkem nesmířila a syna ukryla. Po dítěti neúspěšně pátrala česká policie i Interpol. Matka tvrdila, že svého manžela opustila, protože chlapce psychicky týral. Syn pak podle ní vážně onemocněl. Kalifornský soud jí však už tehdy zakázal dítě odvézt. Matka nakonec odjela na doporučení českého konzulátu³¹.

Nejvyšší soud ČR poprvé při řešení tzv. mezinárodních únosů dětí usnesením ze dne 8. 2. 2007 odložil předběžnou vykonatelnost rozsudku z důvodu, že by neprodleným výkonem rozhodnutí mohla být chlapci způsobena újma na jeho právech. V návaznosti na to rozsudkem ze dne 20. 6. 2007 zrušil rozhodnutí okresního soudu i krajského soudu pro nesprávnou aplikaci článku 13 tzv. Haagské úmluvy, který soudu umožňuje dítě za jistých okolností nenavrátit. Za nesprávné Nejvyšší soud ČR označil extrémní závěry soudů rozhodujících ve věci, že by dítě nenavrátilo jen při prokázání, že na něm bylo pácháno násilí, že bylo sexuálně zneužíváno, týráno apod. Za vadné je třeba považovat, že soudy nezkoumaly sociální postavení dítěte, jímž není jen zjišťování materiálních podmínek, nýbrž i prověřování místa, kam bude dítě navráceno, zda nebude vystaveno domácímu násilí, zkoumání, kdo o ně bude pečovat, zda má dítě vazby k této osobě, širší rodině a svému okolí, jak bude zajišťována jeho výchova a výživa.

4.2 Změna stavu současné právní ochrany

Pro zefektivnění ochrany dětí byla v březnu 2007 ministerstvem spravedlnosti vytvořena pracovní skupina pro otázky tzv. mezinárodních únosů dětí a výkonu rozhodnutí odnětím dítěte. Pracovní skupina zhodnotila českou právní úpravu v těchto oblastech a navrhla řešení

---

³¹ Autor : (jez), Mladá fronta dnes, rubrika : Z domova, 3. 7. 2007

vedoucí k odstranění nedostatků. Cílem ministerstva spravedlnosti je, aby zájem dítěte byl prvořadým hlediskem uplatňovaným veřejnými orgány při řešení rodinné problematiky.³²

Výstupy pracovní skupiny pro otázky mezinárodních únosů dětí a výkonu rozhodnutí odnětím dítěte, která svoji činnost ukončila k 30. 6. 2007, jsou tyto :

1. Problematika tzv. mezinárodních únosů dětí

Řešení rodinných konfliktů je i při existenci sebelepších právních norem vždy problematické. Důležitá je u těchto typů sporů rychlost řízení. Cílem ministerstva spravedlnosti je proto nejen uzpůsobit české právní předpisy v této oblasti platným mezinárodním úmluvám, ale také, ve spolupráci se zainteresovanými subjekty, zajistit co nejhladší aplikaci těchto předpisů v praxi. Stávající praktické nedostatky v řešení sporů jsou spojené především s lidským faktorem.

K protiprávnímu přemístění či zadržení dítěte dochází nejčastěji z důvodu konfliktu rodičů, a právě neschopnost dohody mezi nimi často řešení situace velmi komplikuje a také protahuje. V této fázi mohou velmi účinnou roli sehrát třetí osoby, vystupující v pozici vyjednávačů či mediátorů, které svým neutrálním postojem k oběma stranám sporu napomáhají najít konstruktivní řešení přijatelné pro obě strany. Jejich pozici je potřeba do budoucna posílit.

Dalším krokem, jak zefektivnit průběh řízení, je docílit, aby činnost Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí byla do budoucna ještě více zaměřena právě na ochranu práv dítěte, jinými slovy, aby ve sporu dvou rodičů tento orgán zastával právě zájmy dítěte, a nikoli jedné ze zúčastněných stran.

Vlekoucí se spory může dále urychlit přímá spolupráce mezi soudci státu původního obvyklého bydliště a státu, kam bylo dítě přemístěno. Česká republika již prostřednictvím ministerstva spravedlnosti určila styčného soudce ve věcech rodinného práva, který mimo jiné zprostředkovává výměnu informací mezi soudci či mezi ústředním orgánem a soudem.

V neposlední řadě představuje velký problém v této souvislosti také nízké právní povědomí veřejnosti, které je způsobeno mimo jiné i nedostatečnou prevencí. Ministerstvo spravedlnosti proto usiluje o zvýšení a zkvalitnění právní informovanosti občanů tak, aby soudní řízení o navrácení dítěte bylo až posledním krokem.

2. Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí

Podle platné právní úpravy jsou soudy povinny postupovat proti tomu, kdo neplní soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí, soudní rozhodnutí o výchově nezletilých dětí a

---

³² Zuzana Kuncová, tisková mluvčí ministerstva spravedlnosti, tisková konference, 3. 7. 2007

o úpravě styku s nimi či rozhodnutí o navrácení dítěte. Soud při rozhodování přihlíží k okolnostem – bere v potaz věk dítěte, zda rodič reagoval na výzvu, zda jde o první porušení povinnosti, nebo zda se naopak jedná o notorické neplnění uložených povinností. Soud ve věci rozhodne usnesením, proti kterému je přípustný opravný prostředek. Samotné provedení výkonu rozhodnutí provádí soud v součinnosti s příslušnými orgány, a to co nejšetrnějším způsobem vůči dítěti.

Problémem s výkonem rozhodnutí podle platné právní úpravy je především délka trvání soudního řízení (někdy i několik let). Právě dlouhé trvání soudního řízení dává rodiči, který má dítě proti rozhodnutí soudu u sebe, možnost dítě ovlivnit a může mít dopad i na zachování citových pout dítěte k druhému rodiči. Vlekly spor u soudu je celkově náročný na psychiku všech zúčastněných a nejvíce pak logicky zasahuje křehkou psychiku dítěte. Další komplikací pro hladký průběh soudního řízení představuje, že se rodič s dítětem v některých případech před státními orgány skrývá. Problematická je rovněž skutečnost, že vykonavatelem soudního rozhodnutí bývá osoba bez psychologického vzdělání, a tudíž mnohdy bez vhodného přístupu.

Ze závěrů pracovní skupiny vyplynulo, že v oblasti rodinného práva je potřeba výrazně posílit prevenci a informovanost občanů. Není sporu o tom, že primární odpovědnost za blaho dítěte leží na jeho rodičích. Ti však, aby mohli činit kvalifikovaná rozhodnutí, musí mít k dispozici kvalitní právní informace a hlavně znát existující funkční mechanismy řešení. K dosažení toho, aby soudní řešení bylo až posledním východiskem sporu týkajícího se výchovy nezletilého dítěte, mohou zásadně přispět právě nejrůznější preventivní opatření :

1. Informační materiály

a) Pro širokou veřejnost :

- Leták „První pomoc mezinárodním rodinám v krizi“³³. Cílem tvůrců letáku je obecně informovat veřejnost o platných právních normách, jimiž se řídí spory o dítě při rozpadu mezinárodních rodin, a varovat před možnými problémy a právními důsledky, které mohou vzniknout kvůli chybnému či zkratkovitému jednání jednoho z rodičů.

- Brožura "Pro bezstarostný život dětí". Materiál popisuje rodinnou politiku vlády zacílenou na zvýšení ochrany práv dítěte.

b) Pro odbornou veřejnost :

- Informace pro ambasády - ambasádám byl rozeslán materiál s podrobným popisem problematiky rozpadu mezinárodních rodin z toho důvodu, aby mohly českému občanovi v zahraničí poskytnout informaci a radu.

---

³³ viz. příloha

- Informace pro soudy - materiál informoval předsedy soudů o závěrech ze zasedání Zvláštní komise pro provádění Haagské úmluvy a o tom, jak konkrétně v praxi postupovat a jak spolupracovat s orgány sociálně právní ochrany dětí

2. Vzdělávací akce

a) Seminář pro soudce - „Sjednocení rozhodovací praxe soudců ve věcech péče soudů o nezletilé s mezinárodním prvkem“. Vzdělávací akce se uskutečnila dne 4. 6. 2007 v budově ministerstva spravedlnosti

b) Mezinárodní konference k problematice mezinárodních únosů dětí - jedním z projektů, které skupina doporučila ministrowi spravedlnosti, je uspořádání mezinárodní konference k danému tématu. Tato konference se uskutečnila ve dnech 15. – 16. října 2007 v Praze. Hlavním cílem konference bylo vytvořit platformu pro výměnu informací, zkušeností a názorů mezi domácími i zahraničními soudci, advokáty, akademiky, zástupci příslušných státních orgánů a neziskových organizací. Konference si rovněž kladla za cíl zvýšit všeobecné povědomí veřejnosti o této problematice a svými teoretickými i praktickými výstupy přispět k nalezení řešení aktuálních soudních, legislativních i procedurálních problémů v této oblasti.

3. Legislativní záměry a návrhy řešení

a) Novela občanského soudního řádu (§ 272 a následující) - v obecné rovině snahy odborníků směřují k urychlení soudního řízení a k vyřešení otázky, jak zabránit ovlivňování dítěte jedním z rodičů, v důsledku kterého nelze výkon rozhodnutí provést tak, aniž by dítě utrpělo výraznější psychické následky.

Dále jsou zvažovány tyto konkrétní kroky :

- v případě, že soud zjistí ovlivňování dítěte jedním z rodičů (tzv. syndrom zavrženého rodiče), rozhodne o umístění dítěte do „vhodného prostředí“ – tj. k vhodné osobě či vhodného zařízení.

- zavedení centralizovaného specializovaného pracoviště pro celou Českou republiku nebo vypracování seznamu „vhodných prostředí“, ve kterém by působili odborníci na dětskou psychiatrii a psychologii, kteří by spolupracovali se zvláště vyškoleným výkonným úředníkem-specialistou.

- specializované pracoviště by mohlo zároveň povinně ze zákona provádět asistenci při řízeném styku dítěte s rodičem, kterého delší dobu nevidělo (tzv. navykací režim).

- zavedení možnosti přerušit ve výjimečně odůvodněných případech (je-li takový krok v zájmu dítěte) výkon rozhodnutí; přerušit řízení by mohl soud na dobu nejdéle 3 měsíců; během tohoto období by se mělo usilovat prostřednictvím nejrůznějších opatření – návštěvy

specializovaných zařízení či návštěvy mediátora – o dosažení narovnaní vztahů rodičů vzhledem k dítěti a celkovému zklidnění situace.

- zajištění přítomnosti dětského psychologa u výkonu rozhodnutí v odůvodněných případech.
- posílení spolupráce mezi soudy a orgány sociálně právní ochrany dětí – především ve věci zjištění optimálního postupu odnětí dítěte; soud by také mohl požádat orgán, aby zjistil názor dítěte, pokud je to s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost možné.
- stanovení počtu pokut, které budou uloženy osobě neplnící dobrovolně soudní rozhodnutí, jímž byl upraven rozsah styku rodiče s dítětem, resp. soud uvede důvod upřednostnění opakovaného ukládání pokut před výkonem rozhodnutí nebo povinností navrátit dítě.

b) Zavedení zvláštního řízení podle Haagské úmluvy o civilních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980 a zvláštní příslušnosti soudu - za účelem zrychlení řízení se jako vhodná jeví následující opatření :

- sjednocení vyřizování sporů podle Haagské úmluvy u jednoho soudu, ideálně v obvodu soudu, kde je sídlo ústředního orgánu podle Haagské úmluvy (u nás Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně), kde by tyto věci vyřizoval specializovaný senát
- stanovení lhůt pro daný typ řízení
- rozhodnutí by tak mohlo být vydáno ve zkráceném řízení, aniž by bylo nutné nařizovat jednání
- těžiště dokazování v listinných důkazech – soudce by měl vést řízení podle Haagské úmluvy tak, aby dokazování omezil jen na zjištění vyžadovaná Haagskou úmluvou, jež jsou nezbytná pro rozhodnutí ve věci samé
- přijetí úpravy, která umožní soudci uložit v rozsudku o navrácení podmínky a záruky – například formou tzv. mirror orders, kdy dožadující stát obvyklého pobytu vydá stejný předběžný příkaz, jako byl vydán v České republice, a to až do doby rozhodnutí ve věci samé; za tímto účelem soudy komunikují buď přímo, nebo prostřednictvím ústředních orgánů
- z důvodů urychlení komunikace řada států zřídila institut tzv. styčného soudce

c) Změna kancelářského řádu

- oddělení spisu výkonů rozhodnutí ve věcech péče o dítě od opatrovnických spisů
- vedení podobnější statistiky týkající se podaných návrhů výkonu rozhodnutí o výchově nezletilého, délky řízení a způsobů rozhodnutí
- jasné grafické označení spisu s návrhem na výkon rozhodnutí o výchově nezletilého³⁴

---

³⁴ www.portal.justice.cz

Závěrem lze říci, že návrh na změny postupu státních orgánů při řešení problematiky mezinárodních únosů dětí přišel až ve chvíli, kdy se veřejnost prostřednictvím médií seznámila s několika odstrašujícími případy, které vedly k porušování práv dětí.

Již nyní se ozývá kritika na novelu občanského soudního řádu především na tzv. „navykový režim“, který umožňuje v případě, kdy je dítě delší dobu odloučeno od jednoho rodiče a dojde k přerušení citových vazeb k tomuto rodiči tyto vazby postupně obnovovat na základě soudem stanoveného plánu. Otázkou ovšem zůstává, zda lze lásku k rodiči vynutit takovýmto způsobem, zda si nelze dítě získat jinak.

Také v zákoně stanovené „vhodné prostředí“, tj. prostředí, kam lze umístit dítě při soudních sporech rodičů se nejeví jako nejšťastnější řešení, jak dokládá případ dívky, která kvůli tomu, že odmítala styky s otcem, musela strávit prázdniny v psychiatrické léčebně.

Důležité však přesto zůstává, že je snaha dřívější přístupy změnit. Zda bude takto koncipované řešení vhodné či ne, prokáže až delší praxe.

4.3 Možnosti mediace, smírčí řízení

Jak již je uvedeno v předchozí podkapitole, mediace může sehrát při řešení sporů velmi významnou úlohu – pomoci vyřešit konflikt mezi rodiči smírnou cestou. V této části se s ní seznámíme podrobněji.

V České republice si mediace začala získávat své místo prakticky až po roce 1989 a její význam postupně roste, zvláště po vstupu do Evropské Unie. V ČR je upravena zákonem č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, a to pouze pro věci projednávané v trestním řízení. V návaznosti na tento zákon vznikla u nás v roce 2000 také nevládní organizace – Asociace mediátorů České republiky, která sdružuje jak profesionální i dobrovolné mediátory, tak i laickou veřejnost, podporující myšlenku mimosoudního způsobu řešení konfliktů a rozvoje mediačních služeb.

Mediace je metoda rychlého a kultivovaného mimosoudního řešení konfliktů a sporů za asistence třetí neutrální strany - mediátora, který vede jednání sporných stran tak, aby mohly vytvořit vzájemně přijatelnou dohodu. Jedná se o neformální proces řešení konfliktu, ve kterém jsou obě strany přítomny dobrovolně. Oproti soudnímu řízení přináší mediace několik nesporných výhod, protože stranám umožňuje např. soukromí a záruku uchování důvěrných

informací, pochopit druhou stranu a sami být pochopeni ve vnímání a prožívání dané situace nebo snížit napětí a zlepšit vzájemné vztahy apod. Strany mají možnost mediaci kdykoliv ukončit.

Cílem mediačního procesu je vyvážená, reálná, konkrétní, časově vymezená, dosažitelná a měřitelná dohoda. V případě, kde to zákon vyžaduje, je mediační dohoda předkládána soudu ke schválení.

Mediátor je profesionál v oblasti efektivního vyjednávání, který řídí proces mediace, s případnou specializací v oblasti projednávaného tématu. Pro uchování své neutrality není mediátor ve sporu nikterak zájmově nebo mocensky angažován, tj. není obhájcem ani poradcem zúčastněných stran, nerozhoduje o jejich případné vině či nevině. Jeho role spočívá v profesionálním vedení procesu a oboustranné podpoře účastníků tak, aby našli konstruktivní řešení a překonali sporné otázky v průběhu diskuse, je zodpovědný za proces dorozumívání, za práci s emocemi, za nalezení důležitého předmětu jednání a za to, aby zájemci v konfliktu došli k dohodě, která je založena právě na jejich vlastních řešeních; Mediátor neradí, nehodnotí a nerozhoduje o tom, kdo má a nemá pravdu, pomáhá hlavně lidem formulovat problém, objasnit co nejvíce informací a zajistit, aby se lidé pochopili a našli cestu k dohodě.

Rodinná mediace řeší mimo jiné rozvodové a porozvodové situace a péči o děti. V souvislosti s rozpadem manželství či partnerství pomáhá mediátor rozvádějícím se rodičům uzavřít mediační dohodu, která upravuje problematické záležitosti, které s rozpadem manželství či partnerství přicházejí. Mediační dohoda tak umožňuje rodičům držet ochranou ruku nad svými dětmi, i když už nejsou manželé, mít vliv na výchovu svých dětí a naplnit tímto způsobem jejich nezadatelnou potřebu a právo být s oběma rodiči i po rozpadu jejich partnerství. Mediací lze řešit všechny spory, které na určitý čas narušily komunikaci a zvýšily v rodině napětí.³⁵

Mediace v Evropské unii - využití alternativního mimosoudního způsobu řešení konfliktů i v rodinných problémech se objevuje také v různých dokumentech v rámci EU.

První zmínka o užití mediace v rodinných konfliktech v evropském měřítku je z roku 1996, kdy byla ve Štrasburku přijata Evropská úmluva o výkonu práv dětí

Z této Úmluvy pak vychází i Doporučení Rady Evropy R(98)1 z roku 1998 k podpoře mediace v rodinných věcech. Doporučení reaguje na zvýšený počet rozvodů, který má

---

³⁵ www.amcr.cz

sociální i ekonomické dopady. Cílem je ochrana nejlepších zájmů a blaha dítěte a redukce konfliktů mezi všemi členy rodiny. Mediace dle tohoto doporučení by měla být v zásadě dobrovolná, organizace poskytující tyto služby mohou být zřizovány veřejným i soukromým sektorem. Státy EU by měly vytvářet jakési postupy pro výběr a kvalifikaci mediátorů. Doporučení udává i zásady mediace - nestrannost, neutrálnost, rovnost stran, zásada nevnucovat účastníkům řešení, respektovat soukromí nebo možnost mediátora odkázat klienty na rodinnou poradnu nebo doporučit jinou formu poradenství. Především je však zdůrazňována odpovědnost samotných rodičů za spokojený život jejich dětí. Zvýšená pozornost by měla být věnována k násilí páchanému v minulosti – je třeba zvážit, zda je mediace v takovýchto případech vhodná.³⁶

Členské státy by měly usnadnit schvalování dohod o mediaci prostřednictvím soudu. Mediace může být použito jak před soudním jednáním, tak v jeho průběhu či po skončení. Státy by měly podporovat využití mediace v rodinných sporech, a to především zveřejňováním informací o tomto alternativním řešení rodinných konfliktů.

Vzhledem k tomu, že se jedná o jistá doporučení pro všechny členské státy EU, je tu upravena i mediace ve věcech s mezinárodním prvkem – např. při řešení sporů v manželství s cizincem.

Zprostředkovatel Evropského parlamentu pro mezinárodní únosy dětí (dále zprostředkovatel EP) – post zprostředkovatele EP byl vytvořen v roce 1987 z iniciativy bývalého předsedy EP lorda Plumba. Hlavním úkolem zprostředkovatele EP je pomáhat rodičům při hledání nejlepšího řešení situace, které bude ve prospěch jejich dětí. Zde je důležité zdůraznit, že hlavní povinností zprostředkovatele EP je zajistit, aby byly co nejlepším způsobem naplněny zájmy uneseného dítěte. Aby byly děti a rodiče, ale i další osoby, které jsou s touto záležitostí úzce spjaty – např. prarodiče, ušetřeny citového napětí a rozkolu v důsledku soudní pře, poskytuje zprostředkovatel EP informace a radí o možnosti využití alternativy pro řešení sporu, zejména smírčí řízení.

Dohoda dosažená oběma stranami v průběhu smírčího řízení může zabránit přemístění dítěte a umožní rodičům, aby se aktivně a účelově věnovali všem otázkám, které se týkají rodinných záležitostí. Tento postup je také rychlejší a méně nákladný než soudní řízení. Po vyjasnění, schválení a podepsání oběma stranami může být dohoda předložena soudu, který

---

³⁶ www.mediate.com

formálně schválí její podmínky soudním příkazem, jenž bude uznaný a vymahatelný v dalších zemích.

Pro každý případ zvlášť je sestaven tým zprostředkovatelů a to takto : jedna žena – jeden muž, jeden právník – jeden laik, oba hovořící oběma jazyky obou stran sporu³⁷.

Praxe v evropských státech ukazuje, že mediační proces umožňuje stranám přicházet s výrazně více efektivními a kreativními řešeními dané situace, což vede k překvapivě pozitivním výsledkům řešení konfliktů.

Proto se i možnost využití mediace při řešení sporů o děti ve věcech mezinárodních únosů jeví jako nejschůdnější řešení pro všechny zúčastněné.

V činnosti mediátora při zprostředkování rodinné mediace můžeme spatřovat také výzvu pro sociálního pedagoga.

Rodiče by měli mít na paměti především to, že pokud nedorozumění a konflikty mezi nimi přerostou ve vzájemnou nevraživost a touhu, aby jeden druhému co nejvíce ublížil, zákonitě dojde k tomu, že tento spor, ať už dopadne jakkoliv, nebude mít vítěze - prohrají všichni – otec, matka i dítě.

---

³⁷ www.europarl.europa.eu

ZÁVĚR

Práce se zabývá problematikou mezinárodních únosů dětí. V úvodu jsou vytyčeny cíle, kterých mělo být dosaženo. Jedná se o obecné seznámení s problematikou mezinárodních únosů dětí, výklad pojmu „zájem dítěte“, dále orientaci v současném právním systému, vytyčení nejdůležitějších mezinárodních smluv, kterými je ČR vázána a nalezení možnosti řešení, zhodnocení současné situace a také zdůraznění toho, jak velmi nepříznivý dopad na dítě mají neshody rodičů.

Prvním z cílů bylo obecně se seznámit s problematikou mezinárodních únosů dětí. Tato problematika je popsána ve dvou úvodních kapitolách práce, kde je pojata jednak jako problematika z pohledu sociálně-psychologického s možnými dopady na dítě i rodiče, a potom je vysvětlena i z právního hlediska. Neshody rodičů nebo ztráta jednoho z nich způsobená přemístěním do ciziny mají, jak vyplývá z první kapitoly, za následek vážné změny v psychice dítěte a v jeho chování. Snaha o zdůraznění nepříznivého dopadu na děti prostupuje celou bakalářskou prací.

Dalšími dílčími cíli bylo vysvětlení pojmu „zájem dítěte“, orientace v právním systému a vytyčení nejvýznamnějších právních dokumentů. Únosy dětí rodiči do ciziny upravují mezinárodní smlouvy, které jsou vytyčeny ve druhé kapitole. Jedná se o Úmluvu o právech dítěte, Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí a specifickou právní úpravu při řízení o návratu dítěte v rámci Evropské unie. V těchto právních dokumentech nalezneme i pojem „zájem dítěte“, což je ovšem pojem dosti široký, a proto nemá u rozhodovacích orgánů jednotný výklad. Současná situace v ČR, jak vyplývá z praxe českých orgánů a shora uvedených případů, je taková, že tyto orgány příliš neberou v potaz ohled na zájem dítěte. Ozývá se však i kritika tohoto stavu z řad neziskových organizací, veřejnosti a ochránců lidských práv, která přispěla k tomu, že se ministerstvo spravedlnosti začalo zabývat opatřeními k nápravě.

Možnosti řešení spočívají, dle mého názoru, především ve změně přístupu českých orgánů, zkvalitnění legislativy a větší informovanosti laické i odborné veřejnosti. Toho lze dosáhnout systematickým přístupem k této problematice a zajištěním efektivní koordinace mezi jednotlivými orgány, které se touto oblastí zabývají a to nejen na úrovni orgánů státu, ale i mezi státními orgány a jednotlivými nevládními organizacemi a jinými subjekty snažícími se přispět k ochraně práv dítěte.

Nejlepší řešením se mi však jeví takové, aby se rodiče snažili v této svízelné situaci racionálně a bez emocí domluvit a vyřešili problémy, které mezi sebou mají, ve prospěch a s ohledem na ty nejmenší a nejzranitelnější lidské bytosti, na děti.

Tak, aby děti rozpadem rodiny trpěly co nejméně a nemusely zbytečně prožívat traumata ze soudně nařízených exekucí. Takováto mimosoudní domluva je možná prostřednictvím smířčího řízení za asistence neutrální třetí strany – profesionálně vyškoleného mediátora.

Jako zprostředkovatel v rodinné mediaci by mohl nalézt svoje uplatnění i sociální pedagog. Právo samotné, zejména pozitivistický přístup k právu, což je rigidní uplatňování právních norem, tuto problematiku bez chápání dalších souvislostí nevyřeší. Je třeba ji řešit především z pohledu sociálního – jedná se přece o děti a ty by neměly zbytečně trpět problémy, které mají mezi sebou jejich rodiče. Mediátor-sociální pedagog by měl mít schopnost empatie, právní povědomí, znalosti z psychologie a schopnost řešit konflikty mezi lidmi. Pochopit a pomoci vyřešit narušené mezilidské vztahy je většinou velmi složité a je k tomu třeba velkého taktu i jakéhosi talentu. Pokud jde o blaho dítěte, je třeba předejít soudním sporům a vyřešit věci pokud možno mimosoudní cestou.

Cíle bakalářské práce tedy byly naplněny, variant řešení bylo nalezeno více, byla určena i ta možnost řešení, která se jeví jako nejlepší z hlediska zájmu a pro blaho dítěte

Resumé

Bakalářská práce se zabývá problematikou mezinárodních únosů dětí. Mezinárodním únosem dítěte rozumíme neoprávněné přemístění nebo zadržování dítěte jedním rodičem bez souhlasu druhého rodiče v jiné zemi, než je ta, kde má dítě trvalý pobyt.

V současné době u nás tato problematika již zdaleka není ojedinělá. Sňatků s cizinci dle statistik každoročně přibývá. Případy z národnostně smíšených manželství, kdy rodič bez souhlasu druhého rodiče odveze vlastní děti do zahraničí (zpravidla do své domovské země), právo označuje jako únos dítěte a rodič–únosce by měl nést všechny právní důsledky s tím spojené. Může však nastat situace, že tento rodič nevidí jinou možnost, jak utéci ze vztahu, ve kterém vyskytují patologické prvky, jako např. domácí násilí.

Dítě rozpadem rodiny trpí nejvíce a výsledkem jsou změny v chování, pocity úzkosti a strachu. Pokud je ještě navíc přemístěno mimo domov, znamená to ztrátu druhého rodiče, kamarádů, změnu školy.

Obecně je ochrana dítěte je upravena v mezinárodním dokumentu a tím je Úmluva o právech dítěte, kde je stanoveno, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Mezinárodní únosy dětí pak řeší Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí – Haagská úmluva. Haagská úmluva, v rámci EU provedena Nařízením Rady (ES) č. 2201/2003, navazuje na Úmluvu o právech dítěte. Jejím cílem je chránit děti před škodlivými účinky přemístění. Důležitým článkem Haagské úmluvy je čl. 13, který umožňuje odmítnout návrat dítěte, pokud je vážné nebezpečí, že by návrat dítěte vystavil fyzické nebo duševní újmu nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace.

V praxi českých orgánů (Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, soudy, šetření Veřejného ochránce práv) se při řízení o navrácení dítěte však setkáváme s tím, že zájem dítěte je návrat do místa trvalého bydliště a tyto orgány se již příliš nezabývají tím, zda návratem může být dítěti způsobena újma.

Jako možnosti řešení se jeví zejména změna přístupu českých orgánů, změna legislativy a větší informovanost laické i odborné veřejnosti, efektivní koordinace mezi jednotlivými orgány, a to nejen na úrovni orgánů státu, ale i mezi státními orgány a jednotlivými nevládními organizacemi a jinými subjekty snažícími se přispět k ochraně práv dítěte.

Nejlepším řešením v takové situaci však je, aby se rodiče snažili racionálně a bez emocí domluvit a vyřešili problémy, které mezi sebou mají ve prospěch a s ohledem na děti. Takováto mimosoudní domluva je možná prostřednictvím smírného řízení za asistence neutrální třetí strany – profesionálně vyškoleného mediátora.

Anotace

Tato práce je interpretativní studií o mezinárodních únosech dětí, vycházející především z odborných článků, zákonné úpravy a internetových zdrojů. Mezinárodní únosy dětí jsou nejdříve popsány v sociálně-psychologickém kontextu, který zahrnuje problematiku národnostně smíšených manželství, motivy rodiče k útěku s dítětem do ciziny a reakci dětí na rozpad rodiny. Dále je toto téma sledováno z právního hlediska vytyčením a rozbořením nejdůležitějších právních dokumentů, jimiž jsou mezinárodní smlouvy závazné pro Českou republiku a specifickou právní úpravou v rámci Evropské unie, které je možno použít při řízení o návratu dítěte.

Práce poukazuje také na činnost a přístup českých orgánů, neziskových organizací a možnost mediací při řešení otázky návratu dítěte zpět do jeho domovské země a hledá možnosti řešení, které jsou nejcitlivější s ohledem na zájem a blaho dítěte.

Klíčová slova

Mezinárodní únosy dětí, národnostně smíšená manželství, zájem dítěte, exekuce na děti, mediací

Annotation

This work is an interpretative study of international parental kidnapping, based on scholarly articles on the issue, legislative regulations and Internet resources. International parental kidnapping are first described in the social-psychological context including the problem of mixed-culture marriages, motives of parents for escaping with the child to a foreign country and reactions of children to the disintegration of the family. Next, this topic is viewed from the point of identifying and analysing the most important legal documents that make international contracts binding for the Czech Republic. The work also mentions specific legislative regulations within the European Union that might be used in the process of returning the child.

The thesis further discusses the approach and activities of Czech authorities, non-profit organizations and possibility of mediation at the question of returning the child to the home country. Finally, it aims at identifying possible solutions that are most sensitive to the interests and welfare of children.

Keywords

International parental kidnapping, mixed-culture marriages, interest of child, distraint of children, mediation.

Literatura a prameny

1. Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí – sdělení MZV č. 66/2000 Sb.
2. Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003
3. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí – sdělení MZV č. 34/1998 Sb.
4. Úmluva o právech dítěte – sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.
5. Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí – sdělení MZV č. 141/2001 Sb.
6. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
7. Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv
8. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace rodině očima dítěte*. Praha : Grada, 2002
9. SMITH, H. *Děti a rozvod*, přeložila : Hana Loupová. Praha : Portál, 2004
10. WARSHAK, R. *Rozvodové jedy*, přeložila : Daniela Zounková. Praha : Triton, 2003
11. VAVROŇ, J. *V neúplných rodinách už žije přes 400tisíc dětí*. Právo (25. 7. 2007)
12. VONDRÁČKOVÁ, P., KLOUB., J. *Mezinárodní únosy dětí, I.díl*, www.viaiuris.cz
13. VONDRÁČKOVÁ, P., KLOUB., J. *Mezinárodní únosy dětí, II.díl*, www.viaiuris.cz
14. VONDRÁČKOVÁ, P., KLOUB., J. *Mezinárodní únosy dětí, III.díl*, www.viaiuris.cz
15. <http://www.amcr.cz/mediace/o-mediaci.php> - základní informace o mediaci, mediátorech.
16. http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu - počet sňatků s cizinci.
17. <http://www.detskaprava.cz/kontakty.asp> - neziskové organizace.
18. <http://www.europarl.europa.eu> – zprostředkovatel evropského parlamentu pro mezinárodní únosy dětí.
19. <http://www.childwatch.com/about.html> - mezinárodní nevládní organizace.
20. <http://www.mediate.com/index.cfm> – mediace v evropských dokumentech.
21. <http://www.ochrance.cz/cinnost/sbornik.php> - činnost ombudsmana, závěrečná zpráva o šetření případu Fiordalisi.
22. <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=4520&d=172693> – výstupy pracovní skupiny vytvořené na Ministerstvu spravedlnosti ČR pro otázky mezinárodních únosů dětí a výkonu rozhodnutí odnětím dítěte, která svoji činnost ukončila k 30. 6. 2007.
23. <http://umpod.cz/hobsah.htm> - činnost Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Přílohy

1. Leták vydaný Ministerstvem spravedlnosti ČR : „První pomoc mezinárodním rodinám v krizi“ str. 1-7

první pomoc
pro mezinárodní **rodiny**
v **krizi**

**Co byste měli vědět dříve,
než se rozhodnete řešit
rodinnou krizi po svém**

rodiny v krizi

V době otevřených hranic a snadného cestování je běžné, že vzniká mnoho mezinárodních párů, které mezi sebou uzavírají manželství. Společné soužití lidí pocházejících z rozdílných kultur však může přinášet specifické problémy. Řešení takových situací je pak o to složitější, pokud ve vztahu figurují děti.

Málokdo si uvědomí hned na začátku, že založit rodinu s cizincem může mít v případě vypuknutí partnerských neshod vážné důsledky. Proto vznikl tento leták, jenž je určen Vám, kteří máte za partnera cizince, uzavřeli jste manželství s cizincem nebo se k tomuto kroku teprve chystáte.

Tento leták slouží jako informační materiál, který varuje před některými způsoby řešení krizových situací a upozorňuje na možné právní důsledky Vašeho jednání, rozhodnete-li se situaci řešit po svém. Leták plní roli „první pomoci“, nabízí základní odpovědi na otázky co dělat, jak jednat a kam se obrátit, ocitnete-li se v tíživé situaci.

Cílem letáku není suplovat právní poradnu, ani podat komplexní právní přehled v této oblasti.

Haagská úmluva aneb čeho se dopouštíte, když jednáte na vlastní pěst

Nejdůležitějším právním dokumentem na mezinárodní úrovni je **Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí** z roku 1980. Podle této Úmluvy nemůže jeden rodič bez souhlasu druhého svévolně odjet s dítětem do jiného státu (přemístění) nebo proti vůli druhého rodiče v jiném státě s dítětem setrávat (zadržení). Pokud je tedy porušeno právo druhého rodiče na péči o dítě, jde o **protiprávní jednání**. Péči o dítě upravují zákony státu, na jehož území Vaše rodina žije. Z toho plyne, že není **rozhodující Váš subjektivní dojem, podle něhož Váš partner/ka neplní rodičovské povinnosti. To, co rozhoduje, je právní situace**, tedy že Váš partner/ka má rodičovská práva k dítěti, a to podle práva státu, v němž společně žijete. Rozhodující není ani české občanství dítěte.

Několik základních rad a pravidel aneb co dělat, když ...

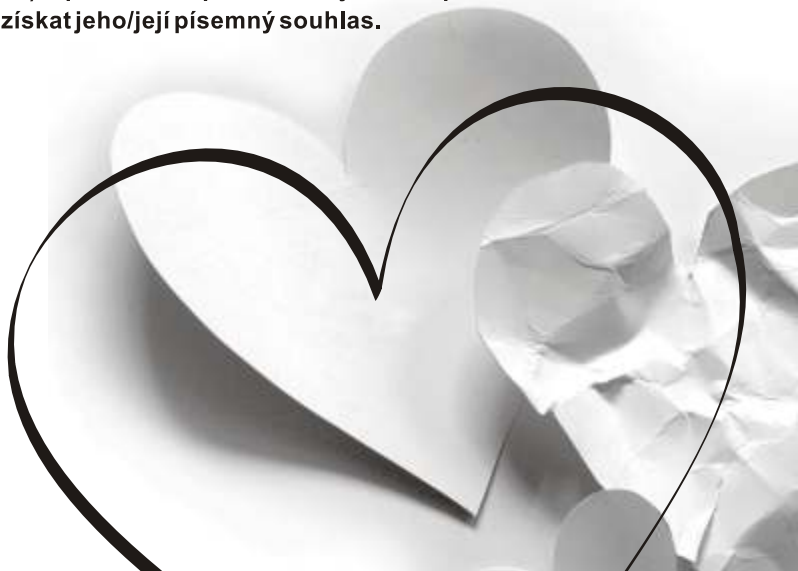
... žiji v zahraničí a chci s dítětem odjet domů ...

Pokud se chystáte opustit zemi, ve které žijete, a odjet domů, či do jakékoli jiné země, pamatujte, že na prvním místě je vždy dohoda s partnerem/partnerkou. Ta se často jeví jako nemožná, přesto se o ni alespoň pokuste. Snažte se kontaktovat organizace a instituce, které Vám mohou být ve Vaší situaci nápomocny radami, jak postupovat v souladu s právním řádem, a poskytnou Vám zázemí nutné k co nerychlejšímu a nejhladšímu nalezení východiska. Vždy také využijte možnosti poradit se o Vaší situaci na místním zastupitelském úřadě (seznam všech zastupitelských úřadů ČR v zahraničí naleznete na této adrese: <http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/EncTemata.asp?IDT=53>). Zde by Vám měla být podána pomocná ruka alespoň v tom ohledu, že budete nasměrováni na příslušné instituce, které poskytují odbornou pomoc.

Rodinné právo je velmi složité a může se lehce stát, že Vaším intuitivním jednáním, které subjektivně považujete za spravedlivé a logické, zasáhnete nejen do práv druhého rodiče k dítěti, ale i do práv dítěte samotného. Řada států celého světa se připojila k Úmluvě o právech dítěte, která zaručuje každému dítěti mimo jiné právo na péči obou rodičů, právo na ochranu před oddělením od rodičů proti jejich vůli a před nezákonným přemísťováním do zahraničí a nenavrácením zpět. **Na první pohled se právní úprava může zdát v konkrétní situaci tvrdá, ale mějte na paměti, že stejná práva platí i pro Vás.**

Pokud je důvodem Vašeho vycestování s dítětem do jiného státu domácí násilí, je velice důležité získat veškerou potřebnou důkazní dokumentaci. Jedná se totiž o skrytý druh násilí, které se zpravidla odehrává za dveřmi domovů, a často je proto velmi problematické dokázat, že k němu docházelo. Je nutné vyhledat co nejdříve odbornou pomoc - navštivte lékaře, informujte ho a žádejte od něho lékařskou zprávu a zápis do zdravotní dokumentace. Ohlaste vše na policii, na místní sociální úřad, obraťte se na azylový dům, případně na některou z neziskových organizací zaměřenou na problematiku domácího násilí. **Veškerá dokumentace může posloužit jako důkazní materiál před soudem. V žádném případě se nedomnívejte, že při rozhodování soudu o tom, zda dítě bude navráceno zpět, obstojí pouze Vaše tvrzení, že se na Vás či Vašem dítěti partner/ka dopouštěl/a domácího násilí. Průkazné jsou pouze výše zmíněné dokumenty.**

V žádném případě od partnera/partnerky neodcházejte s dítětem bez jakékoli předchozí dohody domů, ani do jiného státu! Útěkem se nic nevyřeší a Vaše jednání by mohlo být kvalifikováno dokonce jako trestný čin. Je-li situace napjatá, snažte se o problémech (včetně případného odchodu s dítětem) s partnerem /partnerkou jednat v přítomnosti svědků nebo se pokuste získat jeho/její písemný souhlas.

... jsem i s dítětem opustil/a obvyklé bydliště a odjel/a domů ...

Pokud ztratíte hlavu a sáhnete k takovému řešení, musíte počítat s tím, že se druhý rodič bude pomoci existujících právních instrumentů svých práv domáhat. Stále ještě máte příležitost zmírnit hodnocení Vašeho činu například tím, že projevíte snahu dohodnout se a problém s partnerem/partnerkou vyřešit. V této věci mohou výrazně pomoci svým působením mediátoři. Mediátor je profesionál v oblasti vyjednávání, který zaujímá neutrální postoj k oběma stranám sporu a napomáhá profesionálním vedením procesu najít konstruktivní řešení přijatelné pro obě strany. Více informací o roli a fungování mediátorů naleznete na webových stránkách Asociace mediátorů ČR (<http://www.amcr.cz/>).

Obrat'te se na příslušné orgány, zejména na oddělení sociálně právní ochrany dětí na městském úřadě v místě Vašeho bydliště s žádostí o pomoc a radu při řešení Vaší situace. Spolupracujte na řešení problému i v případě, že bude nařízen návrat dítěte, protože smírné řešení a dohoda mají vždy přednost před nuceným návratem dítěte do ciziny. Skrýváním se s dítětem a nepřebíráním pošty dlouhodobě nic nevyřešíte.

... opustil mě partner/ka a i s dítětem odjel/a domů ...

V takovém případě Váš partner/ka zjevně porušil nejen Vaše rodičovská práva, ale zasáhl také do práv dítěte. V ČR platí Haagská úmluva, která Vám umožňuje požádat příslušné orgány o pomoc při zajištění návratu dítěte, pokud se nachází na území státu, který je Haagskou úmluvou rovněž vázán (seznam těchto států naleznete na adrese <http://www.hcch.net>). V ČR je tímto orgánem Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (<http://www.umpod.cz/>).

Co může následovat

Následky mohou být různé. Vše záleží na konkrétních okolnostech. **Velmi důležitá je především vůle obou rodičů najít smírné, kompromisní řešení.**

Pokud soud zjistí, že některý z rodičů porušil zákon (došlo k přemístění, nebo zadržení), zpravidla nařídí navrácení dítěte do státu, kde předtím mělo obvyklé bydliště. Někdy může být Vaše jednání kvalifikováno dokonce jako trestný čin! Buďte si proto vědomi toho, že odchodem ze státu se nezbavujete trestněprávní odpovědnosti.

Dítě na prvním místě

Pamatujte si, že dítě je důležité pro oba rodiče, stejně jako oba rodiče pro něj, a nemůže fungovat jako nástroj řešení partnerských sporů.

Při hledání východiska z rodinné krize proto jednejte s ohledem na nejmladší rodinné členy, jejichž křehká psychika vždy napjatou situací mezi partnery trpí. Nedopusťte, aby se Vaše dítě stalo obětí Vaší soukromé války.

„...děti se už nesmí považovat za vlastnictví rodičů, ale musí být uznávány jako jedinci s vlastními právy a potřebami...“

– Doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy, 31. pravidelné zasedání, Doporučení k Evropské chartě práv dítěte, text přijatý 4. 10. 1979

„...všeobecně uváděným předpokladem je, že skutečná oběť „únosu dítěte“ je samotné dítě, které trpí v důsledku náhlého narušení jeho stability, traumatizující ztráty kontaktu s rodičem, který se staral o jeho výchovu, nejistoty a frustrace, které přichází s nezbytností přizpůsobit se neznámé řeči, cizím kulturním tradicím, jakož i neznámému učiteli a příbuzným.

– Dyerova zpráva, str. 21 (dokument Haagské konference mezinárodního práva soukromého)

Důležité kontakty a odkazy aneb kam se obrátit v nouzi

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Benešova 22, 602 00 Brno
E-mail: marketa.novakova@umpod.cz; ilona.durisova@umpod.cz
Tel.: +420 542 215 443-5
www.umpod.cz

Nadace Naše dítě

Ústavní 95, 181 00 Praha - Bohnice
E-mail: lpp@nasedite.cz
Tel.: +420 777 800 002 (linka právní pomoci - právní rady týkající se dítěte
(každou středu 10-18 hod))
www.nasedite.cz

Bílý kruh bezpečí, o.s.

U Trojice 2, 150 00 Praha 5
E-mail: bkb@volny.cz
Tel.: +420 257 317 110 (nonstop linka)
www.bkb.cz

ROSA

Podolská 242/25, 147 00 Praha 4
E-mail: info@rosa-os.cz, poradna@rosa-os.cz
Tel.: +420 241 432 466
SOS tel.: +420 602 246 102 (Po-Pá: 9-18 hod.)
www.rosa-os.cz

Psychosociální centrum Acorus

Legerova 20, 120 00 Praha 2
E-mail: acorus@iol.cz
Tel.: +420 283 892 772 (nonstop linka)
www.acorus.cz

Asociace mediátorů České republiky

K vodojemu 4, 150 00 Praha 5
E-mail: amcr@amcr.cz
Tel.: +420 251 553 461
www.amcr.cz

Ministerstvo zahraničních věcí ČR

Loretánské náměstí 5, 110 00 Praha 1
Seznam zastupitelských úřadů: <http://www.mzv.cz/www/mzv/EncTemata.asp?IDT=53>

Ministerstvo spravedlnosti ČR

Vyšehradská 16, 128 10 Praha 2
www.justice.cz

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Na Poříčnické právu 1, 128 10 Praha 2
Tel.: +420 221 922 450
www.mpsv.cz

Česká advokátní komora

Národní 16, 110 00 Praha 1
Tel.: +420 221 729 011
E-mail: sekr@cak.cz
www.cak.cz

Ministerstvo spravedlnosti

